

Visky Andras - Al cui e Ardealul?

Editura LiterNet 2004

coperta: Anca Șerban
Ilustrații: Nicolae Grigorescu
Text: 2004 Visky Andras.

Traducerea: Paul Drumaru și Marius Tabacu

2004 Editura LiterNet

Este permisă difuzarea liberă a acestei cărți în acest format, în condițiile în care nu i se aduce nicio modificare și nu se realizează profit în urma acestei difuzări. Orice modificare sau comercializare a acestei versiuni fără acordul prealabil, în scris, al Editurii LiterNet este interzisă.

ISBN: 973 - 8475 - 50 - 3

Editura LiterNet <http://editura.liternet.ro>
officeliternet.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

La baza acestui fragmentarium stau scrierile apărute în volumul Fals tratat de conviețuire (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002), carte scrisă împreună cu Daniel Vighi și Alexandru Vlad. Tratatul nostru de atunci nu putea să ia ființă fără asistența mediatoare a prietenului nostru sociolog Marius Lazăr, cel care a avut ideea într-un totu inspirată și inspirativă de a (re) structura textele cu ajutorul unui „malaxor de imagini”, cum îl numește dânsul, creând din scrierile noastre un „supratext” organic. Textul „malaxorului”, suita de imagini, intervenții, dialoguri, replici și comentarii al Falsului tratat... făcea inutilă

separarea identificatoare a fragmentelor, în aceasta constă invitația făcută de noi la vremea aceea la un dialog despre Transilvania, în maniera discursurilor postmoderne poate.

În cartea de față, pregătită special pentru Editura Liternet, la scrierile apărute în volumul amintit am adăugat câteva texte pe aceeași temă publicate în regretata revistă clujeană Provincia, și una, Ospățul din celulă, apărută în 1998, în cotidianului Curentul, al cărui colaborator am fost o scurtă vreme.

Se mai pune întrebarea: oare scrierile adunate în acest „fragmentarium” al nostru își mențin actualitatea și în 2004? Ori, pusă într-o altă formulă: întrebarea din titlu, Al cui e Ardealul? nu este oare una retorică doar?

În loc să demarăm un discurs apologetic introductiv, propunem mai degrabă Cititorului-navigator să intre în dialog cu aceste scrieri. iată-ne împreună față-n față cu un „fragmentarium” ce poate fi re-compus în felurite moduri, oricine poate deveni deci co-autorul cărții noastre.

PROLOG. RAFFAEL

(Diavolul în grădină)

Aceasta este o poveste despre părintele Rafael, învățătorul cu cea mai lungă barbă, care, ani în șir, a predat într-un mic orașel fără ca măcar un singur suflet să fi ajuns să cunoască adevărul, chiar dacă părintele a studiat Sfânta Scriptură și credința celor vechi cât i-a fost

cu putință și a depus atâta sârg într-ale învățatului, că știa pe de rost toată Scrierea; pe deasupra ducea un trai fără cusur, într-o asemenea măsură, încât îl știau peste tot de sfânt ce era, numai în orașul lui nimeni nu se sinchisea, nici de viața, nici de învățămintele dascălului.

Părintele Rafael era tot mai nedumerit, nu știa ce ar putea face ca vorbele lui Dumnezeu să ajungă la inimi schimbând traiul înstărit, dar plin de neconținute dușmăanii, al oamenilor.

Dar, într-o bună zi, Rafael, cel cu barba cea mai lungă, a dat de veste că, de sărbătoarea Arătării la Față, nu îi va aștepta pe cei dornici să-l asculte în locașul sfânt, ci în grădină, pentru că în acea zi se va arăta Diavolul și, oricine va voi, va putea să-l vadă cu ochii lui.

S-a dus îndată vestea în tot orașul că Diavolul se va arăta în grădina părintelui Rafael, iar oamenii au venit atât de mulți, câți nu mai fuseseră niciodată la slujbă, nici de sărbătorile cele mari. Când a văzut părintele câți se îmbulzesc în grădina sa și că tot orașul, cu mic cu mare, îl privește cu nerăbdare și înfrigurare, părintele a început să citească Cele Zece Porunci, dar abia a ajuns la „Să nu ai alți dumnezei afară de Mine!”, că cei de față, fără nicio excepție, parcă nu glasul lui Rafael îl auzeau, ci pe acela al Celui Atotputernic care le propovăduia din nou spusele testamentului, ca să-i unească din nou într-un același neam. Atunci sufletele tuturor s-au umplut de căință și de dragoste pentru părintele Rafael și din clipa aceea l-au ascultat cu sufletele însetate și l-au urmat în toate.

Iar dacă cineva îi întreba de l-au văzut în ziua aceea pe Diavol, așa cum le promisese omul cel sfânt, răspundeau că toți cei ce fuseseră acolo au putut vedea cum le iese Diavolul din suflete și părăsește grădina în grabă.

Iar dacă cineva insista și îi întreba de unde știu că

văzuseră bine și nu fusese cumva doar o închipuire copilărească, îi răspundeau că ei sunt siguri, deoarece nimeni nu i-a văzut pe alții lepădându-se de Satana, ci fiecare s-a văzut pe sine lepădându-se el însuși de ea.

(Despre tălmăcirea scripturii)

Despre părintele Rafael, dascălul cu barba cea mai lungă, umbla vorba că se pregătește toată săptămâna pentru tălmăcirea scripturii, că încearcă să-i deslușească fiecărui cuvânt noima și, dacă i se ivește prilejul, nu se codește să le ceară și altora părerea despre înțelesul pasajului cu pricina, dar când vine vremea tălmăcirii, atunci el citește versetul și niciodată nu adaugă nicio vorbă la cuvintele cele sfinte, se roagă, binecuvântează și coboară din amvon. Și totuși el are cei mai mulți enoriași, peregrinii vin din de departe ca să-i asculte citirea, care nu are pereche pentru că e de parcă atunci ar fi rostite prima oară în lume cuvintele spuselor dumnezeiești și, așa cum le rostește el, până și părțile lor cele mai ascunse devin dintr-odată clare.

Odată l-au întrebat de ce nu rostește nicio tălmăcire la spusele Sfintei Scripturi, doar toată săptămâna nu face decât să încerce a le desluși înțelesurile. Atunci părintele le povesti că, pe când era încă tânăr și vestit printre cei știutori de carte, l-a vizitat Francisc, cel care trăi o viață de sfânt, care s-a așezat la masa lui ca să-i asculte explicațiile despre Scriptură și învățătură. Când a terminat, Francisc a adăugat doar atât la tălmăcirile lui Rafael:

— Domnul Lumii ne-a pus în mâini Scriptura și ne-a sădit în suflete setea de învățătură. Noi învățăm ca să repetăm în auzul celor mulți cuvintele Scripturii așa cum le-am auzit de la bătrânii noștri și nu ca să ascundem Cuvântul în dosul mulțimii tălmăcirilor noastre.

De atunci Rafael a început să învețe cu și mai mult sârg, dar nu a mai tălmăcit Scriptura, ci doar a citit-o în

fața enoriașilor, transmițându-le astfel cele mai tainice înțelesuri ale Cuvântului pe care până și cei mai puțin știutori le-au perceput și le-au ferecat în suflete.

CONSIDERENTE STILISTICE

Comentarii. Dar în accepțiunea lui Edmond Jabes: commentaire. Vorbirea publică ca formă a căutării tăcerii.

Să nu trecem sub tăcere ceva, ci, prin tăcere, prin liniște să facem posibilă rostirea celuilalt. A Celuilalt, care este înăuntrul nostru.

Tăcerea care-l îmbie pe Celălalt la rostire nu este surdă și nici lipsită de înțeles. Nu doar bănuiește, ci acceptă prezența celuilalt.

Un om nu există, el este o imposibilitate obiectivă. O

limbă nu poate exista. Un popor nu există. Începutul nu este temporar, ci o întâmplare personală (Origene). Începutul este geneza relației: se face cunoscut (un) Celălalt.

POVESTIRI DESPRE PRONUMELE IMPERSONAL

(Transcripția unei fraze de Kertész Imre 1)

Nu maghiarii, ci omul, dacă întâmplător este maghiar: „maghiarul” ca situație în totalitarism.

(Transcripția unei fraze de Kertész Imre 2)

Nu românii, ci omul, dacă întâmplător este român: „românul” ca situație în totalitarism.

(Transcripția unei fraze de Kertész Imre 3)

Nu românii și maghiarii, nu etnicitatea croită pe măsura individului sau a comunității, și nu omul (oamenii) în general, hoinărind prin spațiul-timp sau prin istorie în grupuri mai mari sau mai mici, ci ființa investită cu inteligență, dacă întâmplător este om: „omul” ca situație în totalitarism. Și Domnul – care nu e al ortodocșilor, nici al catolicilor, nici al evanghelicilor, nici al reformatilor etc.; nici al maghiarilor sau al românilor etc. –, ci „Dumnezeu” ca situație în totalitarism.

(„De-o”)

Știu, obișnuiesc să spun eu, sau cel puțin cred că știu ce înseamnă să fii român. Nu cel care este „caracteristica națională”, „ființa națională”, românul stereotip: asemenea român nu există, nimeni nu s-a întâlnit cu el, chiar dacă și-a petrecut toată viața ciorovăindu-se cu el.

Am trăit aproape cinci ani în Lăteștiul din Bărăgan. Satul a fost construit după al doilea război mondial de către deportații germani, în formă de seceră și de ciocan. De asta am aflat doar mult mai târziu, ca proaspăt clujean, de la Adrian Marino, care a auzit-o de la un pilot ce lucra pe un avion biplan utilitar.

Un domiciliu obligatoriu ideal.

După cel de-al doilea război mondial au fost duși acolo șvabii, li s-au arătat parcelele marcate cu țărugi pe câmpul arid, locurile unde trebuiau să-și clădească casele. Nu tu copaci, nu tu o piatră, numai pământ cât vezi cu ochii și, în depărtare, la mlaștinile Borcei, tufe de nuiel. Așa s-a ridicat satul: niște case cât cotețul, cu ferestre de-o palmă, drept paturi erau bune și paiele împrăștiate pe jos. După nemți au fost aduși în sat deținuții politici; până să devină locuitori ai Lăteștiului, cei mai mulți dintre ei s-au perindat prin pușcăriile României, unii au fost aduși acolo după zece ani de închisoare. Erau funcționari ai vechiului regim, foști miniștri, preoți, călugări, rezistenți, dacă îmi

amintesc bine, o vreme, chiar și văduva mareșalului Antonescu a împărtășit aceeași soartă cu noi. Mai târziu au ajuns în lagăr studenții de la '56, apoi, în 1959, noi. Și Paul Goma, Nicolae Balotă, Adrian Marino, nenea Bimbo (Romulus Pop), nenea Pali Făgășan, Aurel.

Sosirea noastră trebuie să fi fost un eveniment deosebit: o mamă pipernicită, fragilă, aproape o fetiță, cu cei șapte copii ai ei frânți de osteneală, căutând o cocioabă liberă prin sat în compania strictă a poliției. „Preoteasa cu cei șapte copii”: acestea au fost primele cuvinte românești pe care le-am învățat și care s-au infiltrat astfel printre elementele timpurii ale identității mele. Nu aveam nimic, de fapt nici unde eram nu știam; mama, fată de la Budapesta, nu vorbea încă românește. Văd cum se urnește lagărul în jurul nostru, Aurel se angajează să-i învețe carte pe frații mei de vârstă școlară, nenea Nicu (Balotă) ne ajută să descoperim împrejurimile și să ne deprindem cu posibilitățile de a ne procura cele de trebuință zilnică; uneori ne duce în excursie pe insula dintre Borcea și Dunăre. Pe Peter, care între timp a făcut poliomielită, îl cară de fiecare dată în spinare. Cât suntem în excursie măcar nu chiuim în jurul mamei cu burțile chiorăind de foame. Pe lângă carte, Aurel îi inițiază pe cei mai mari în tainele pescuitului. Nenea Pali Făgășan, timișoreanul, îl învață pe István să cânte la vioară. Duminica mergem la biserică, la Pătrașcu. În sat nu se ține slujbă în ungurește, dar pentru mama e firesc că duminica locul nostru este în lăcașul Domnului. Familia se îndreaptă către cocioaba numită capelă. Niciodată nu am avut parte de o slujbă mai adevărată ca acelea: de parcă ne-am fi dus săptămână de săptămână la ieslea din Betlehem. Ba chiar și în timpul săptămânii. Un fel de sărăcie cerească, de neînchipuit, smerenie, liniște, cu lumânări subțiri, nici pomeneală de grabă.

Ni se spune deoșii, după prescurtarea de la domiciliul obligatoriu, numai că De-o e denumirea latină a lui Dumnezeu. Asta era numele pe care îl purtam toți cei care eram acolo.

În sat apar niște necunoscuți, în vizită, de la București. Familia Rascol. Auziseră despre noi de la Europa Liberă, despre preoteasa cu șapte copii, nu știu cum ne cheamă, dar ne caută pe noi. Scornesc ca în răstimpul dintre două controale ale poliției să le „fure” din sat pe surorile noastre, să le aducă înapoi, apoi să le ducă din nou la București ca să o ajute pe mama. Ce limbă or fi vorbit ca sensurile încrederii să se nască între niște necunoscuți? Bineînțeles românește, am fi tentați să spunem, altfel cum, dar știm prea bine că atâta nu este destul, chiar dacă „surplusul” se opune articulării lingvistice.

Când ni se dă drumul, nu avem unde să mergem. Tata e încă în pușcărie, tot ce am avut ne fusese confiscat, nu avem nimic. La București, în Gara de Nord ne întâmpină o adevărată delegație în frunte cu familia Rascol, ne coboară din tren și trăim acolo, la București până ce reușim să luăm legătura cu rudele noastre ca să găsim o soluție.

Știu, de fapt bănuiesc că știu, cum e românul.

(Sânge pe pietre)

Ne jucam în fața casei, ca de obicei, pe la prânz, înainte de masă. Poate că tocmai ne întorsesem de la biserică, așteptam ca mama să ne cheme la masă.

Casă, biserică, prânz, acasă, așteptare – să ne oprim o clipă.

Când scriu casă mă gândesc la cocioaba aceea din chirpici și nuiele în care am locuit aproape cinci ani. Mama, cei șapte (copii) și tanti Marika. În total nouă. Opt dintre aceștia, cu câte o condamnare pe numele fiecăruia,

iar tanti Marika, cea de a noua, de bunăvoie. Pe tanti Marika, părinții mei au primit-o în casa lor încă pe vremea când puteau să-și hotărască liberi soarta, au primit-o pentru că era o orfană și flămândă din secuime, lipită pământului. S-a cățarat în camionul gata de plecare și a cerut să fie deportată și ea. Reprezentantul autorității a considerat-o - evident din autoapărare - nebună, nebuna familiei. Să vină, i-a spus, dar ea, tanti Marika e liberă, să-și bage aste bine în minte. Dar din clipa asta, ea trebuie să i se supună necondiționat, la fel ca și toți ceilalți, i-a spus el, singura deosebire fiind că ea, adică Marika, e liberă. Iar în satul-lagăr nu există decât două feluri de oameni: prizonieri și paznici.

Hai, șterge-o, liber! - a încheiat milițianul ușurat.

Când scriu biserică, atunci mă gândesc la casa lui Pătrașcu - casă, vezi mai sus. Pătrașcu era un preot român, avea deja vreo cincisprezece ani de pușcărie în spinare. Își transformase casa în biserică, acolo mergeam și noi la slujbă. Ne duceam cu toții la casa lui Pătrașcu, veneau acolo și călugării franciscani, cei care ne acoperiseră casă, căci, abia ce ne instalaserăm în ea, vântul i-a smuls acoperișul ca pe o pălărie. Apoi a început să plouă zdravăn; la început, mama a sperat că va găsi o soluție, pe cei mici i-a înghesuit sub masă, pe cei mai mari i-a acoperit cu o pătură, dar, până la urmă, cum ploaia nu se îndura să stea, s-a predat. Îmi era frică, îmi amintesc bine, dar mama a început să cânte, să cânte și să ne povestească, iar noi ne-am liniștit. Turna ca din găleată, iar noi cântam. Apoi au venit franciscanii, nici nu a apucat să iasă soarele că aduseseră trestie din deltă și noi aveam din nou un acoperiș deasupra capului.

Dacă scriu prânz și acasă, trebuie să adaug de îndată așteptare. După o vreme, mama într-adevăr ne-a chemat să intrăm, ne-am așezat în jurul mesei, am început să cântăm

și să ne rugăm, iar dacă după amin continuam cântecul, asta însemna că atunci tocmai nu aveam nimic de mâncat. Un cântec înainte și unul după rugăciune – asta era toată ceremonia. Proporțional cu înmulțirea cântecelor se scurta prânzul. Atunci mama ne povestea și despre tata – acest șiretlic îi reușea întotdeauna, cei mai mici nici nu-și aminteau de fapt nimic despre el, iar eu, care nu aveam nicio amintire personală cu el, chiar și de pe tabloul de absolvire abia dacă reușeam să-i deslușesc fotografia, mereu îl confundam cu altul, de aceea cei mai mari m-au condamnat la ore suplimentare considerând greșeala mea gravă, de-a dreptul inadmisibilă. Așteptarea devenise starea fundamentală a vieții noastre de zi cu zi. Masa, casă, chiar și locul pentru noi necunoscut unde era închis tata, toate au devenit identice cu așteptarea.

Ne mulțumeam cu cântece în loc de prânz? – am întrebat-o neîncrezători pe mama după mai mulți ani.

Cu cântece și cu povești – ne-a răspuns ea triumfal, ca una care a reușit să le vină de hac celor șapte burți hămesite.

Omul nu trăiește numai cu pâine. Ba, uneori, numai cu pâine nu trăiește ani în șir, ci cu fierturi din tot felul de plante neștiute, când frăgezimea lucernei e o delicatesă, iar arpacașul o mâncare de-a dreptul regească.

Așa și este!

Ne jucam în fața casei, ca de obicei, după biserică, duminica pe la prânz, așteptând vorba chemării.

Deodată vântul aduce nișe behăituri de oi și-l vedem imediat pe ciobanul din fața turmei.

Se îndreaptă către noi.

Ne salută – Hristos a înviat! – ne întreabă cine suntem.

Eu îmi amintesc de un cioban uriaș, înalt, purta o blană, îl priveam impresionati. Turma de oi unduia

împrejurul casei, iar cocioaba, cu pereții văruiți părea că plutește printre nori.

I-am primit salutul cu sfială, i-am răspuns cum am putut.

La care el, cică ne caută pe noi. A auzit de noi, de unguroaica cu șapte copii, și-a zis să ne caute.

Peter o cheamă pe mama.

Acum e Paștele, spune ciobanul, a adus cadouri copiilor, să nu ne fie teamă de el.

I-a dat mamei un caș de oaie și câteva ouă roșii. Pe unul îl ia înapoi, se apleacă și ni-l arată de aproape.

Un ou roșu - spune el - vopsit.

Nu știu dacă Peter, care e cu un an mai mare ca mine, mai văzuse ouă roșii, eu sigur că nu.

Știm noi de ce e roșu? - ne întreabă ciobanul.

Nu, nu - îi răspund eu lacom.

Atunci când Mântuitorul, după ce a fost biciuit, a pornit, cu coroana de spini pe cap, către Golgota, sângele lui a vopsit pietrele din calea lui. Iar copiii, care, în Duminica Floriilor, îl întâmpinaseră cu chiote de bucurie pe cel mai sărac dintre regi, în Vinerea Mare au adunat aceste pietre și le-au dus acasă. Iar noi, de Paști, vopsim ouă și ne amintim de el. De sângele Mântuitorului care a înviat.

Când a terminat, a spart oul, l-a curățat de coajă, ne-a dat câte o bucată de gălbenuș, una de albuș: mamei, lui Peter, mie. A mâncat și ciobanul din el, alături de noi. S-a ridicat, ne-a salutat și a pornit în fruntea oilor. Cojile de ouă roșii străluceau în fața casei, printre pietre. Mama ne-a chemat la masă. Cântec, rugăciune, cântec. Câte unul. Caș și ouă.

COMENTARII DIN HAR-COV

(Gemeni siamezi)

Ardealul, prin intermediantatea sa, este un coșmar visat de România și de Ungaria în același timp. Două țări legate de aceeași teamă neîntrupată. Prin urmare, ambele se străduiesc în felul lor să desființeze Ardealul. De fapt, nu știu ce să facă cu el, iar jocul istoric satanic de-a mingea pe care l-au jucat cu această regiune le ostenește prea mult, înainte ca vreuna să fie sigură că a obținut prada. Câștigarea, colonizarea grabnică a Ardealului sunt atât de istovitoare, ele par un țel care sleiesc atât de mult potențialul țării momentan învingătoare, încât, mai devreme sau mai târziu, „din străfundurile fiecărui gând” se ițește ideea posibilei desființări a regiunii. Soluția „definitivă” sau „liniștitoare”. Și câtă dreptate este în asta: soluția definitivă este cea mai liniștitoare.

(Ocrotitorul)

Din punctul de vedere al sarcinilor mai mărunte, problema procentelor celor fără de față, dar care este adusă mereu în discuție, e importantă. 75%, versus 25%; 93% versus 7%. Dar e foarte problematică abordarea diversității, în sensul că datoria sfântă a blocului majoritar față de Dumnezeu și de propriii străbuni este de a asimila blocul minoritar, de a-l alunga, a-l desființa, de a-i nega neconținut dreptul de a se simți acasă etc. Principiul și practica „liberei autoîngrădiri” este o premisă de netrecut a contractului social.

(Întrebare)

Oare sintagma „pământ românesc/unguresc” mai are vreun sens în Ardeal? Sau: „pâine românească” versus „pâine ungurească”?

Să fii minoritar în propria ta țară: iată ceva ce nu este posibil decât pe baza conflictualității migălos întreținute și îngrijite a națiunii sau a limbii dominante, și deci asimilatoare. De pildă, țara mea nu este Ungaria. Sunt minoritar în propria mea țară, dar nu consider că „soluția”

ar fi instalarea la putere a vreunei elite politice care se consideră în primul rând și mai presus de toate maghiară, ceea ce e, desigur, imposibil. Italia de nord și Italia de sud sunt, de asemenea, pământuri italiene, dar asta nu poate fi un argument în disputa referitoare la diferențele regionale. Opinia publică românească nu va descoperi calitățile (intrinseci) ale regionalismului datorită „elementului maghiar”, ci prin dialogul inevitabil român-român care bate la ușă, la masa rotundă triumfiară.

Ardealul, Moldova, Țara Românească: diferențele culturale și de civilizație sunt uneori evidente.

(Așa scriem noi)

„După acel «martie negru» [vezi conflictele sângeroase de la Târgu Mureș din primăvara lui 1990] au apărut în oraș vreo zece mii de necunoscuți. Nu se știe de unde, dar se știe cu ce scop...” – citesc în Hâromszek. Aceasta este concluzia sumară la care ajunge un ziarist, rănit grav în timp ce se întorcea spre casă de către golani din fața unui salon de jocuri deschis non-stop. Care este afirmația? „Vreo zece mii de necunoscuți”, spune, și știm îndată despre cine vorbește. Au apărut, zice. Avem oare posibilitatea să evaluăm cu instrumentele jurnalismului numărul „necunoscuților” cu sarcini bine stabilite, „apăruți” începând din acel «martie negru»? Necunoscuții ca străini ce amenință bunăstarea tribului, liniștea cetății. Care sunt mulți, se furișează insidios în oraș, își pierd vremea prin saloane de jocuri îndoelnice, și care izbucnesc ori de câte ori au ocazia. Sunt zece mii, aproximativ. „Faptul” este confirmat la sfârșitul articolului și de către oftalmologul care acordă îngrijiri rănitului. Oftalmologul: ochiul arhaic ca instanță finală, incontestabilă.

(Biserica-ruină)

Clădirea e imposibil, imposibil, de „salvat”. Mai ales

dacă e o biserică. Iar asta nu rezultă doar din învățătura creștină – „zidiți-vă drept casă duhovnicească, preoție sfântă” –, ci și din concepția de „casă”. După 1989 a fost „salvată” cu sacrificii materiale considerabile o biserică reformată ardeleană. Parohia are opt credincioși bătrâni, în adăpostul renovat nu se țin slujbe decât la sărbătorile mari. Nu a trecut niciun deceniu de la restaurarea costisitoare și pereții încep a se scoroji din nou, plantele și păsările, cu consecvența lor stăruitoare, preschimbă clădirea în propria lor casă. Este evident că nu toate amănuntele arhitectonice le convin. Ele au alte concepții despre funcții și, fiind vorba de arhitectură, despre estetică. Biserica ar putea deveni un muzeu, am putea crede, dar nici muzeu nu poate fi, „atâta vlagă nu are”.

(Ordine versus Lege)

Cioran consideră omul un „idolator instinctual” Idolatria ca domeniu „păgân” al sufletului, capabil de un entuziasm bestial. Conducătorul este preotul investit al idolului, care e înconjurat de dragostea necondiționată a poporului. „Te iubim, Conducătorule!” Raționalitatea – care nu e identică cu raționalismul – e suspendată: aceasta e sarcina principală a eternului Conducător. Tumultuoasa lipsă de program. Dacă ar avea un program, el ar apela la rațiunea lucidă, însă nu o face: el promite ordinea. Nu legalitatea, fiindcă aceasta s-a întrupat deja în ființa Conducătorului chemat și atât de mult așteptat. Cu cât este mai tare glasul societății, exprimându-și dragostea necondiționată față de Conducător, situația este cu atât mai deznădăjduită, de-a dreptul periculoasă. Cel mai bine e să împachetezi dinainte și să fii gata de plecare.

(Propunerea tatălui meu)

Maghiarii trebuie să lupte pentru drepturile românilor printr-o mare solidarizare, cu sprijinul moral și material eficient al guvernului de la Budapesta; iar

românii, printr-o constrângere inventivă a Bucureștilor și a Clujului, cu implicarea Chișinăului, să lupte pentru drepturile maghiarilor. Să nu știe de glumă. Întreaga zonă trebuie supusă acestui experiment cel puțin un an de zile, spune tata. Am descoperi modificări întâi pe plan lingvistic, în limbajul de zi cu zi. Am trăi cu mai mult umor. Bonhoeffer scrie în închisoarea nazistă: „Din seriozitatea cea mai gravă nu poate lipsi o scânteie de umor”.

(Sărbătoare)

Din decembrie 1989 încoace, piața din fața bisericii sau interiorul ei sunt locurile preferate ale aventurierilor politici. Mulțimea se aciuește și simpla prezență a mulțimii, îmbulzeala împătimită, devine „situația” ce i se oferă Conducătorului pentru înălțarea sa spectaculoasă. Nu este dezvelire de statuie, sau ridicare de cruce, nu se pune piatră pe piatră fără ca armata neagră, aurie sau precum crinul de albă a preoților să nu-și officieze ceremonia cu o bunăvoință excitată. Unul din grupuri se pleacă în fața amintirii ucigașilor, altul în cea a victimelor, în aceeași clipă, în același cimitir. Apoi, în alt loc, rolurile se schimbă: cei care adineauri îi proslăveau pe ucigași, acum dau onorul în fața amintirii victimelor, iar cei care se prosternau în fața amintirii victimelor, acum evocă urmașilor faptele de vitejie ale ucigașilor. Elementul comun, indiferent de loc, este ațâțarea. Politicieni încrâncenați, puși pe fapte mari se îmbulzesc în jurul preoților. După ceremonie, așezați la mese lungi, ciocnesc unii în sănătatea celorlalți, evocând spiritul strămoșilor.

(Bindecuvântare)

Oare este vreo diferență esențială între faptul că armele ori ideologiile se bucură de binecuvântarea bisericească? Bindecuvântarea ecumenică a parlamentarilor cu privire visătoare în biserica Sf. Mihail, înainte de a da buzna în parlamentul bucureștean, unde nu-i cunosc apoi

nici pe Dumnezeu (dumnezeu), nici pe oameni (Oameni).

(A treia cale?)

Dietrich Bonhoeffer mă însoțește din copilărie, este figura care revenea des în discuțiile din jurul mesei. Tatăl meu, așezându-se la masă, puneă una dintre cărțile lui lângă farfurie, iar la sfârșitul ceremoniei dinaintea mesei, ne citea câte un fragment: „Trebuie să știi de altfel – îi scrie Bonhoeffer soției sale din închisoarea Berlin-Tegel în 22 decembrie 1943, pregătindu-se de crăciun – că n-am regretat nici măcar o clipă nici întoarcerea acasă din 1939, nici lucrurile care au urmat. Am acționat pe deplin conștient și cu conștiința curată. Nu vreau să șterg nimic din viața mea de după aceea, fie că mă gândesc la ceea ce m-a afectat personal ([...] Sigurdshof, Prusia de est, Ettal, boala mea sub îngrijirea ta, perioada berlineză), fie la ceea ce s-a întâmplat în general. Consider că împărtășesc soarta Germaniei cu carcera mea, ceea ce am hotărât de la început în sinea mea”. După cum știm, nu va trăi până la crăciunul următor, iar când călăii îl cheamă în zori să iasă din celulă, va spune doar: „Acest sfârșit – pentru mine e începutul vieții”.

Alegerea liberă a lui Bonhoeffer l-a preocupat probabil în mod dramatic și pe tatăl meu, mai ales de la începutul anilor șaptezeci. Creștea șapte copii proscribi în sărăcie și în umor când a început emigrarea intelectualilor români și maghiari din opoziție. Unchiul Richard a plecat în America deja în anul care a urmat eliberării din închisoare, mai târziu, în timpul ameliorării derutante din România, tot mai mulți s-au apucat de fabricarea ideologiilor de plecare arătoase, pe principiul comunității. Nu există om care n-ar vrea să ajute țara, de dincolo de Ocean, of course.

Problema emigrării s-a sustras neobservată de sub umbrela gândirii raționale, a devenit o psihoză și a luat

proporții ingestionabile. Un coleg de închisoare și prieten al tatii, un om remarcabil, român, ne-a povestit pe veranda parohiei visul lui „evident și clar” care îndemna la emigrare. În vis păsările zburau spre est, din ceea ce el a înțeles că locul lui e în vest. A doua zi „și-a depus actele” în grabă, nouă ne-a comunicat doar hotărârea lui de neschimbat. Pe parcursul disputelor, pledând cred și împotriva lui însuși, tata a tot amintit de scenariul puterii: Conducătorul etern are un mare interes să scape de inamicul interior, „cu mâinile curate” dacă se poate, etc., etc. Degeaba.

Ne vizitează periodic intelectuali români bucureșteni. În urma discuțiilor tristețea tatii pune stăpânire pe familie. Scoate Scriptura, ne citește un psalm de ispășire. Scurtul „Amin” nu e urmat acum de explicații ca altă dată.

Bonhoeffer se întoarce, împărtășește soarta Germaniei. Să fie aceasta a treia cale „între” atitudinea pe principiul personal și cel colectiv? „Între” comportamentul care vânează gâfâind simboluri goale și cel puternic pragmatic? Să-ți consideri țara un cămin de sine înțeles, și, ce e important, fără patos, cu umor și condoleanțe? Este loc acolo în intermedietate? Și oare nu e aceasta spațiul autoamăgirii?

(Mică economie de piață est-europeană)

Secretarul asociației cultural-creștine înființate pentru ocrotirea prieteniei româno-maghiare este același cu, presupun, temutul responsabil de cadre al județenei de partid de odinioară, cel care, în anul de după evenimentele de la Târgu Mureș a publicat în ziarul local articole mobilizatoare în maniera rasistă dinaintea celui de al doilea război mondial. Un individ gata în orice situație să producă marfă vandabilă pe piață. Un artist profesionist al supraviețuirii. Și cui i-ar trece prin cap să amestece esteticul cu eticul?

(Așa scriem noi)

Odorheiul Secuiesc: Gulagul românilor. Har-Cov: un posibil Kosovo românesc. În alt loc, ziaristul vedetă de la București îi asemuiește pe locuitorii din zona Harghita-Covasna cu minerii din Valea Jiului, locuitori care ar putea în orice clipă să pornească la asediarea Bucureștilor și pe deasupra cu sorți de izbândă, fiind mai mulți decât minerii (aproape două milioane) etc. Limbajul violent al presei menit să propovăduiască și să bagatelizeze conflictul, să-i pregătească terenul în conștiința oamenilor prin repetarea lui monomană. Îl acceptăm evitându-l. Ca apoi, în articolul de fond tocmai actual să se afirme: noi v-am avertizat din timp. Ei bine, nu doar v-am avertizat, ci l-am și pregătit, cu mijloacele noastre modeste.

(Trecut și viitor)

Limbajul mitic, imaginea Străbunului. Ardealul fără prezent: trecutul încheiat; iar viitorul poate fi descris cu terminologia escatologiei. O existență greu de asimilat, fragmentată.

(Prepostmodern)

Mai devreme sau mai târziu disputa Har-Cov se reduce la problema bisericilor ortodoxe, în sens general la cea a ortodoxiei. Unul din specialiștii români de excepție ai modernismului ortodox român, și scriitor afirmă că reprezentarea manifestă a valorilor creștine în politică este foarte problematică, deoarece creștinismul credincios în sine este considerat o minoritate. Cine e creștin? - nu trebuie să răspundem la această întrebare după înțelepciunea noastră și în niciun caz nu trebuie să urmăm exemplul răspunsurilor generate de întrebările „Cine e român?”, „Cine e maghiar?”. „Definiția mai generală a creștinismului complică explicațiile - scrie Teodor Baconsky: «celor mântuiți în Iisus Hristos» li se cere să fie, pe deasupra, botezați în numele Sfintei Treimi,

mărturisitori ai simbolului în credința niceo-constantinopolitană, practicanți ai cultului divin public, exponenți ai unei morale axate pe Decalog și Fericiri, mădulare ale Bisericii dreptmăritoare”.

Dar problema ortodoxiei creștine nu este o „problemă tipic românească”. Nu este din mai multe privințe. În spațiul cultural maghiar, problematica biserică populară versus biserică de credință este o dispută latentă, adeseori doar enunțarea ei poate atrage și chiar atrage stigmatul de „trădător de neam”. Pentru unii ierarhi influenți este de la sine înțeles că a fi un „adevărat” reformat presupune opțiuni politice identice, cu cine altcineva decât cu episcopul. Este tabu a aminti că episcopul, preotul, nu este mandatat să se deghizeze sub masca unui partid anume, dat fiind că el reprezintă o comunitate, ce-i drept, omogenă religios, dar foarte pestriță în privința opțiunilor politice. Preoții noștri încheie căsătorii de dragoste cu ideologii îndoielnice, care sunt urmate apoi de divorțuri furtunoase. (Propunere: introducerea celibatului politic.)

(Mit și sindrom)

Ca mitopoetică, problema Ardealului e o reprezentare a unui Ardeal inexistent în prezent. Ardealul inexistent în prezent este expresia corespunzătoare a sindromului Trianonului nedigerat. Ardealul mitic este tărâmul baladesc străbun situat în afara istoriei, Atlantida întrevăzută a cerului și a norilor, a râului și a vegetației, a străbunilor și a eroilor fără biografie. Prezentarea lui începe cu sfârșitul istoriei, cu terminusul, când timpul a încetat să mai existe. Ardealul mitic nu are decât prezent, iar Ardealul existent, doar trecut.

(Loc și umor)

„Majoritarii sunt minoritarii maghiari”. Și fraza-oglină: „Minoritarii sunt majoritarii români”. Zona Har-

Cov este deci spațiul în care majoritatea e reprezentată de minoritatea maghiară, iar minoritatea de majoritatea română. Fraza își mușcă propria coadă.

(Pe pământul nimănui)

„Sensibilitatea maghiarilor este jignită”. „Împotriva sensibilității populației române”. Grupuri de băștinași cu privirile ațintite unii asupra celorlalți. Între cele două, o fâșie de pământ liber, îngustă ca o lamă pe care, dacă te încumeți, ești privit cu suspiciune din ambele părți: ești agentul renegat al uneia dintre tabere, e evident. Sau, în cel mai bun caz, ești considerat un măscărici. Și într-adevăr, gimnastica măscăriciului de pe tărâmul nimănui este adeseori stângace, nu are limbă, nicio coregrafie formată, dar, se pune întrebarea, față de ce este stângace ea, la urma urmei?

(O perlă sau Al treilea personaj)

„Subsemnatul, elev în clasa a VII-a A declar că în ziua de 22 martie 1990, în pauza dinaintea orei de matematică, s-a apropiat de mine un băiat cu părul negru și la față tot negru din clasa a VII-a C și m-a întrebat dacă sunt român. Eu i-am răspuns că da. La care el a început să mă lovească”.

(Străin angelic)

„Străinul este acea instanță exterioară care clarifică identitățile; e purtătorul unei alterități care operează delimitările necesare dialogului și mesagerul unui exotism în prezența căruia ordinea cetății poate fi conștientizată din nou”. (Baconsky) Se pune întrebarea dacă străinul aparține „rânduiei cetății” sau nu este decât un intrus „necesar” temporar. Oare odată ordinea reinstaurată, respectiv după „identitatea cristalizată”, cu alte cuvinte în urma învrednicirii, străinătatea veneticului se va înteeți sau străinătatea sa va deveni mai acceptabilă aparținând astfel ordinii cetății, adică stării de „normalitate”?

(Cimitirul secuiesc)

Se vorbește că în cimitirul de la Odorhei există o cruce cu următoarea inscripție: „Chiar și aici e mai bine decât în Ciuc”. Pentru că, se spune, cei din Ciuc îi primesc mai ușor pe români. Ionesco: „Dar se spune și contrariul”.

(Tați și fi)

Ministrul de Interne e revoltat pentru că în Har-Cov există sate în care copilul polițistului român nu știe românește „ceea ce, în România este inadmisibil” adaugă el. O fi un polițist rău? Un tată rău. Și limba mamei? Cine ce este în această poveste? Tatăl nostru, ministru de interne, ceea ce „în România este inadmisibil”.

(Prescurtare)

Har-Cov: nu-mi place această comasare făcută dintr-o tăietură. Această găselniță disonantă atât în română cât și în maghiară îmi amintește întotdeauna de vreo manevră secretă a Armatei Roșii. (O folosesc pentru că îmi produce o durere intelectuală.)

(Civism virtual)

Nesupunere civică, fără civism: nu avem la dispoziție adevărate permise de civitate, nici litera legii, nici spiritul legii, nici reprezentarea instituțională. Iar „mica” bază economică autonomă este de-a dreptul virtuală. Ca urmare, instituția nesupunerii civice s-ar putea exprima în modul cel mai adecvat, atât spiritual cât și biologic, prin greva foamei. Dar greva foamei este, atât spiritual cât și biologic, modul de viață cotidian al cetățeanului est-european. Deci el nu poate fi considerat un eveniment nici din punct de vedere politic, nici moral.

(Așa scriem noi: București și Budapesta)

„Problema românilor din județul Harghita nu o reprezintă maghiarii, nici Budapesta, ci Bucureștiul”.

Ce afirmă temutul ziarist din capitală? El spune că problema celor ce trăiesc acolo nu este problema celor ce

trăiesc acolo; că ea nu este o problemă „civică”; nu este una a populației. Dacă trecem o clipă cu vederea omiterea faptului că problema românească există doar în „relație”, chiar la nivelul oamenilor, mai mult, în cadrul relațiilor de un fel sau altul – nu este cătuși de puțin indiferent de ce natură – dintre oameni, definindu-se prin cel personal pe cât posibil, atunci putem observa că transpunerea problemei la nivelul puterii e calea dezumanizării. Bucureștii, puterea îndepărtată, din multe privințe – cultural, economic etc. – invizibilă, anonimă este întruparea rezolvării. Centralizarea, instinctul totalitar: nivelarea drastică, eliminarea diversităților regionale.

(Povestire)

La Zăbala, în decembrie 1989, preotul catolic, cel reformat și cel ortodox țin cuvântări extaziate în fața populației revoltate. „Braț la braț” spune vestirea. În acel „martie negru” de la Târgu Mureș și satul Zăbala e răvășit de scrisori anonime, de telefoane, de amenințări eroice. Nu este nicio deosebire între știre și zvon. Sacristia bisericii catolice fumează. E o știre rea, dar adevărată. Răul se împlinește. Se zvonește că armata va ocupa castelul Mikes. Un sanatoriu pentru copii și un monument istoric: simboluri peste simboluri. Petiții, proteste: castelul rămâne sanatoriu. Dar apoi vine o nouă ordonanță: clădirea intră din nou în proprietatea armatei. Pentru câteva ceasuri. Ordonanța este revocată, copiii rămân. Duminică, ziua Domnului: un marș în tăcere. Și o contrademonstrație. Stare de moment, o clătinare într-o parte și-ntr-alta. Credincioșii adunați în biserica ortodoxă scandează în cor: Armata e cu noi! Să încercăm a ne imagina mulțimea din biserică slăvind armata. Armata e cu noi, dar unde e Dumnezeu? E o idee abstractă pe care biserica o comercializează, fără nicio reținere, pe piața politică. În 2000, la slujba de sărbătoare episcopul reformat îl citează

pe primul ministru prezent, de la amvon. „Formulează potrivit”. Și urmează numele politicianului aflat la putere, indiferent cine o fi, azi e, mâine nu, anul e cel care contează. Limba nu s-a schimbat deloc din 1970, 1950, 1938 înapoi.

(Totalitarismul atotputernic)

O neputință crasă, încrâncenată, înfierbântată, dinamică etc. Eșecul total al principiului statului centralizat. Grimasa jubilează.

(Tabu)

Oare incredibila isterie din jurul noțiunii de autonomie nu poate fi recon dusă la lipsa intelectualului autonom, sau chiar a cetățeanului autonom? Dar fără îndoială, în ceea ce privește autonomia, argumentul statului suveran și autonom este, de asemenea, străin de practică. Pe de altă parte, putem observa că de Ardeal depind două guverne deodată, cel de la București și cel de la Budapesta, ceea ce nu ușurează situația.

(Piatră pe piatră)

După 1989 au răsărit ca ciupercile biserici, mănăstiri, tot felul de clădiri bisericesti. După zece ani tencuiala începe să acopere încet cărămizile. Abia încep să funcționeze că se și pornește secularizarea de nestăvilit. Povestirile despre conflictele dintre reformiști și tradiționaliști se înmulțesc. Nu rămâne piatră pe piatră.

(Parlamentul s-a suit pe pereți)

Fenomenul Har-Cov ca atare. Raportul parlamentar din 1991 începe cu caracterizarea feudalismului care a continuat colonizarea din secolul al 13-lea. Din clipa aceea totul este clar, toate frazele raportului se tălmăcesc din privința complotului neîntrerupt de șapte secole. După care vine concluzia excursului istoric arcuit peste timp: în numele principiului ius primis occupantis (sic!) și al populației majoritare, Ardealul a fost și rămâne pământ

românesc. Așadar problema Har-Cov nu este una a prezentului, ci a trecutului, respectiv, în consecință, una a viitorului îndepărtat. În felul acesta oamenii administrației comuniste și ai poliției secrete, adevărații ieniceri ai aparatului violenței, implantați în acele locuri devin dintr-odată eroi: și ei sunt eroii restaurării stării edenice de acum 13 secole. În numele demnității naționale. În orice caz, aceasta este modalitatea clasică de a transpune în sfera puterii situații pe care societate civilă, chiar și într-o formă incipientă, le-ar putea rezolva mult mai eficient. Dar nu acesta este țelul. Pentru că altminteri atuul nu mai este în mâna jucătorilor de la centru. Ius occupantis considerat legitim în secolul 20 oferă un certificat moral violenței. A trăi fără prezent: un butoi cu pulbere.

(Simbol)

Luptă în jurul cazărmii de jandarmi: să fie, să nu fie. Alegem simboluri după chipul și asemănarea noastră. În tot acest timp, la Cluj nu există nicio piscină acoperită.

(Deosebiri)

Putem avea pretenția ca un raport al vreunei comisii parlamentare să aibă vreun sens atâta vreme cât nu face distincție între români și români, între maghiari și maghiari? A nu face distincție, dar a se comporta precum un dumnezeu: acest fapt îndoielnic legitimează existența Instituției (de întotdeauna).

(Totalitarismul dezlănțuit)

În prima zi după schimbările politice, școlile maghiare și românești din România și-au schimbat „ritualurile” fără să-și fi schimbat „cultul”. Programele sărbătorilor religioase de mai apoi s-au schimbat doar în privința poeziilor și a cântecelor, dar nu și structural sau privind tonul adoptat. Ele și-au păstrat perfect stilul „brigăzilor de agitație” de odinioară, atmosfera, coregrafia, intonația, gesturile lor. Recitarea textelor

evangelice era stăpânită de un fel de autoafirmare agresivă, iar cântul angelic părea un cântec de mase. Sâsâiturile civilizatoare ale profesorilor încearcă în zadar să strunească mulțimea copiilor convocați în sălile festive. Totalitarismul eliberat își sărbătorește victoria.

(Drapele, imnuri)

Îngrădirea pe cale administrativă a simbolurilor naționale nu poate reprezenta decât interesul celor care, prin utilizarea lor provocatoare, manifestă, vor să-și făurească un capital politic de lungă durată. Nu există imn care să nu poată fi devalorizat, chiar dacă îi spunem rugăciune națională.

EPOCA DIFERENȚELOR

(Scrisoare resemnată despre naționalism adresată creștinilor)

Dragii mei! În sfertul de an care a trecut m-am ocupat aproape exclusiv cu o singură operă literară subțirică. Autorul ei și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în emigrație - ca central-european în Argentina -, și-a scris cele mai importante opere la un ocean distanță de țara sa, fără să fi uitat nicio clipă de ea, de Polonia cea

mult urâtă, mult iubită. Pentru un scriitor, cea mai profundă comuniune umană – cu cultura, cu patria, cu lumea, cu Dumnezeu – se realizează prin limbă. Din toate acestea v-ați putut da seama că este vorba de Witold Gombrowicz, iar opera alături de care mi-am petrecut timpul din însărcinarea Teatrului Maghiar din Cluj – deci din România – nu este alta decât Opereta, cea care a cunoscut o frumoasă carieră teatrală. Dialogul înfiripat în jurul piesei a fost unul real, fiind nevoit să „prepar” textul pentru o trupă numeroasă și deosebit de talentată, cu scopul de a ne confrunța în cel mai frapant mod posibil cu înțelesurile sale, în cele mai nuanțate modalități de reprezentare scenică.

Personajul central al piesei este un dictator de modă parizian, Fior, care este chemat în principatul Himalay, considerat provincial, ca să dea o nouă imagine siluetelor bărbaților și ale femeilor, să le arate calea de a ieși din criză, ca să creeze moda anilor ce vor urma. Însă Fior nu are nici idei, nici ceva de spus, de aceea sporovăiește și se miorlăie întruna, își linge întruna rănilor narcisistice și se simte jignit pentru că își dă seama că adevărurile pe care le propovăduiește nu interesează pe nimeni, căci nimeni nu i-a cerut sfaturi, nici discursuri docte, ci haine. Această situație de vid îl aspiră pe contele deghizat Hufnagel, servitorul demis, care, cu ajutorul lacheilor de la curtea principelui, organizează o revoluție și preia puterea.

Pieseile lui Gombrowicz încep aproape întotdeauna în piața bisericii, oamenii ies de la slujbă și, în mod simbolic, intră în teatrul numit Istorie, de parcă am fi la Krakovia, în piața Sfântului Spirit, unde biserica și teatrul se află în aceeași piață. Piesa are și un personaj preot, figura conturată poate cu cea mai mare cruzime, care se grăbește să sfințească și să binecuvânteze orice eveniment și care îi spune celui aflat tocmai la putere: Fiat voluntas tua. Fără

îndoială că, în concepția lui Gombrowicz, creștinismul anacronic de azi este cel care a generat și a adâncit criza generală în care trăim, creștinismul care întârzie neconținut de la toate evenimentele, cel care se amăgește că, situându-se pe poziția observatorului exterior, oferă explicații valabile despre starea întregii lumi, chiar dacă nu participă la evenimente decât ulterior, vrând să accentueze supraviețuirea. Este lacheul unor paradigme ale puterii într-o lume de lachei. Se cramponează cu disperare să rămână la suprafață, cu toate că a dispărut deja demult ca factor determinant de pe scena lumii și continuă să participe din plin la mașinațiile din sfera puterii. Deznodământul piesei este o apocalipsă tipic gombrowicziană trăită însă idilic de personaje, aidoma figurilor lui Samuel Beckett, care, ahtiați cu înverșunare de idilă, travestesc cu inventivitate în anti-speranța unei așteptări indeterminabile, non-escatologice.

Asupra acestei credințe creștine moderne ne-au mai atras atenția și alții, dar, ca să nu sporesc exagerat de mult numărul pildelor, doar suntem abia la introducere, nu voi mai cita decât un singur autor, de asemenea necredincios – cel puțin potrivit labilei noastre concepții – și, de dragul simetriei interne, de asemenea polonez. În scrierea lui Leszek Kołakowski intitulată Stenograma unei conferințe de presă metafizice susținută de Diavol la 20 decembrie 1963, la Varșovia, Diavolul dictează ziariștilor bisericii următoarele: „Biserica [...] concurează cu timpul, ea vrea să fie modernă, progresistă, igienică, funcțională, eficientă, călită, demnă, motorizată, radiodifuzată, științifică, curată și energică”. Apoi continuă: „Ar fi o pentru mine plăcere voluptuoasă să vă prezint nenorocirile și încercările demne de toată mila, prin care încercați să corespundeți epocii de care, oricum, vă precede mereu cu mii de mile”.

Dragii mei! De fapt, creștinismul care își face auzit

glasul în toate și peste tot, în principiu nu este prezent și nu eu afirm asta, ci, după cum putem citi în Epistola către romani, lumea fiilor Domnului care-l așteptau cu înfrigurare pe Dumnezeu, potrivit mărturiei reveriilor, adeseori foarte bine întruchipate și care pun într-o lumină credibilă creștinismul. Nu poți fi prezent decât cu premisa sfinției întrupate și trăite și care, după cum cu mintea credem a ști, nu înseamnă puritate, ci pregătirea pentru sacrificiu, o separare solidară, o dragoste care judecă. Potrivit testamentului lui Cristos, omul creștin, cu precădere intelectualul creștin, nu există în cadrul acestei lumi, el se auto-înlocuiește prin explicațiile, uneori spectaculoase, încropite de el însuși sub semnul unui ahistorical purity (purism anistoric) foarte ușor de urmărit, care se exprimă în exterior prin acuze stentoriale provenite din traume, iar în interior ca un cântec de leagăn amețitor.

Urmăresc cu îngrijorare încercările sincere și cinstite ale autorilor creștini din regiunea noastră de a crea un fel de terminologie teologică viabilă și lucidă a naționalismului creștin – nota bene: chiar și aceasta este o încercare sporadică și la un nivel dubios –, în timp ce ei nu trăiesc niciuna din pildele demne de a fi amintite ale diverselor denominații ale iubirii creștine pe tărâmul tensiunilor etnice. În loc de asta, își urmăresc mișcările unii altora, cu suspiciune din adăpostul cazematelor culturii „ocrotitoare”. Nu ascund faptul că eu consider terminologia teologică a naționalismului, în marea majoritate a încercărilor pe care le cunosc, drept o domesticire noțională care, ca atare, nu spune nimic despre ceea ce s-a întâmplat în sudul Balcanilor și ce se întâmplă de fapt cu noi. Pentru că, sper că suntem de acord cu toții, trebuie să acceptăm partea care ni se cuvine din cele întâmplate, indiferent unde am supraviețuit rușinii

noastre, așezați comod în fața televizoarelor. Pe de altă parte cred că încă nu am ajuns la sfârșitul poveștii, în primul rând pentru că, în timp ce ne bucurăm pentru această incredibil de fragilă pace pe cale de a se naște, uităm să ne privim pe noi înșine împreună cu întreaga situație din zonă și cu sarcina comunității creștine pe drumul stabilizării. Oare ce încercări există în această regiune, în acest punct de întâlnire a creștinismului occidental cu cel răsăritean pentru realizarea adevăratelor întâlniri?

Deci evenimentele - și sper că spun asta prin prisma respectului meu obligatoriu față de fapte - au depășit demult etapa clarificărilor conceptuale din cadrul naționalismului, dar poate că mai avem adevăratele purificări. Cele două - clarificarea conceptuală și purificarea - sunt atât de îndepărtate una de cealaltă ca și cei doi tâlhari răstigniți de-o parte și de cealaltă a crucii. Când mă gândesc că trăiesc într-o țară în care naționalismul este jolly-jokerul întotdeauna la îndemâna puterii, sunt nevoit să consider narațiunile creștine actuale nu numai firave, ci de-a dreptul amnezice. În excelenta sa lucrare despre acest subiect, (Theology; Nationalism and the First World War: Christian Ethics and the Constraints of Politics), Mark D. Chapman ne atrage atenția asupra faptului că „refugiul într-un anume fel de puritate confesională nu pare a fi mai mult decât o încercare plină de patos de a ne refugia din fața condiționării istorice și a caracterului trecător al omului ca expresie a speranței umane de a fi aidoma îngerilor”. Apoi adaugă citând cuvintele lui pe Janet Martin Soskice: „Dacă Dumnezeu nu a desconsiderat starea umană și nici nu a fost disperat din cauza ei, de ce ar trebui să o facem noi?”

Are oare vreo relevanță întrebarea dacă existența națiunilor reprezintă voința lui Dumnezeu sau nu? Dacă

suntem martorii unui fenomen presau post-babelian? Potrivit uneia din interpretările foarte spirituale ale tradiției evreiești deosebit de apropiate mie, înainte de Babel, fiecare popor vorbea două limbi, cea națională și limba sfântă, iar când a amestecat limbile, Dumnezeu a retras limba sfântă, cea care era mediul esențial al comunicării cu Dumnezeu și, ca urmare, dintre oameni. (Parcă evenimentele Floriilor ar favoriza această interpretare delicioasă, nu-i așa?) Lipsa limbii sfinte, care nu despărțea niciodată înțelegerea cu Dumnezeu de înțelegerea dintre oameni și care făcea imposibilă comunicarea dintre oameni odată cu excluderea lui Dumnezeu cel real și prezent, consider că este caracteristică și în ziua de azi pentru întreaga noastră atitudine. Căci e adevărat că depunem un mare efort pentru ca învățătura să rămână pură, dar geneza adevăratelor înțelesuri se leagă de învățăturile întrupării, iar aceasta, întruparea, este singurul eveniment al lumii care generează înțelesuri referitoare la Dumnezeu. Consider simptomatic faptul că, potrivit celor spuse în Apocalipsa - „oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul” (Apocalipsa, 5, 9) - gândirea teologică consideră caracterul național o calitate în sine și trage din aceasta concluzia sumară cum că ar exista un anumit naționalism creștin temporar care își va primi răsplata cuvenită „în acea zi”, din care își extrage legitimitatea teologică dubioasă și vaga concepție a etnicității escatologice. Consider că punctul slab al acesteia constă în faptul că ea determină cadrul etnic chiar și înaintea lui Dumnezeu, cu toate că, prin actul tainic al alegerii, Dumnezeu a hotărât cine este evreu și continuă să-și păstreze dreptul de a hotărî. Deci și cine este slovac, maghiar sau român, ceh sau sudet, sârb sau croat sau bosniac, englez sau irlandez, turc sau curd - și înșiruirea

ar putea fi continuată îndelung de-a lungul liniilor de demarcație conflictuale – tot Dumnezeu hotărăște până în ziua de azi. Nu este exclus ca, în timpul celui de al doilea război mondial, în epoca ameițitoare înnoiri naționale din Germania, „singurul” german să fi fost Dietrich Bonhoeffer și se pare că și istoria a consfințit această hotărâre a lui Dumnezeu. Mai mult, chiar Bonhoeffer a făcut posibilă, cel puțin din punct de vedere sacral, existența ulterioară a germanității, dat fiind că a răspuns prin propriul său trup la întrebarea ce, respectiv cine este german. Căci cine va voi să-și ocrotească existența națională și-o va pierde, iar cine și-o va pierde pentru Mine, acela o va mântui.

Dragii mei! Nu știu dacă din cele de până acum a reieșit că singurul motiv de menționat pentru faptul că am adus în discuție naționalismul este frica.

Da, mi-e frică, trebuie să recunosc.

Nu vreau să rămân singur cu teama mea, de aceea sunt aici și de aceea vorbesc cu voce tare, cum se obișnuiește noaptea în cimitire. Dar, ca maghiar din România, nu mi-e teamă de români și nici de jocurile sumbre ale puterii care se desfășoară cu o nerușinare flagrantă sub ochii mei. Eu sunt precum acel bolnav căruia, după ce l-a tămăduit, Iisus i-a interzis categoric să povestească cuiva ce s-a întâmplat cu el. Dar cel tămăduit, în loc să dea dovadă de sacrificiu, după porunca lui Cristos, a început să vorbească. Ca urmare, Iisus nici nu a mai putut să intre în acel oraș.

Când sporește vorbăria, în „cultura brutalizată” a polis-ului (Esterházy Peter) se aduc mai puține sacrificii, iar Fiul Domnului rămâne pe din afară. În asemenea cazuri trebuie să sporovăim de zor, să avem o grijă încrâncenată pentru aparența de degajare și să cităm cu eleganță consecventă cele mai frapante fraze al Scripturii.

Dar locuitorii polisului, rușinați de goliciunea lor, ne

cer haine, nu sfaturi.

Ei ar vrea să se tămăduiască, nu să sporovăiască despre tămăduire.

Mi-e teamă de Dumnezeu cel „aspru” al Evangheliei care ne cere socoteală despre sângele semenilor, care a obiectivizat Scriptura propovăduită nu prin vorbe, ci prin întrupare.

Iar despre naționalism nu am nimic de spus.

Ei bine, ce e de făcut?

(Cine ocrotește?)

Potrivit Sfântului Luca, cel sensibil la cele mai mici amănunte, de Crăciun, vestirea îngerească spune: „Căci vi s-a născut Ocrotitorul, Care este Hristos Domnul în cetatea lui David. Și acesta va fi semnul: veți găsi un prunc înfășat, culcat în iesle”. „Semnul” Ocrotitorului [semeion: faptă, împrejurare] e chipul pruncilor aserviți îndeobște celor mari, al celor hărăziți ocrotirii, al jucăriilor pentru adulți. Sarcina e a păstorilor, a părinților, a celor ce l-au așteptat.

Ocrotitorul există dacă-l ocrotim; dacă poate trăi printre noi. Ocrotitorul e printre noi: asta presupune deci sarcini mărunte în imediata apropiere a copilului. (Nici că se poate găsi o oglindă, o „situație” mai delicată, mai glumeață, chiar și o critică pentru ecclesia triumfans.)

Augustin „fericitul” sau „sfântul” potrivit gradului de severitate a preoților – îi spune Infans, iar, etimologic, cuvântul este derivatul grecescului „phemi”: denumirea ființei incapabile de a vorbi. Ocrotitorul se întrupează în gingășie; din asta rezultă că ocrotirea se leagă de gingășie, de ceea ce este mic sau mai mic.

Cel slab, osândit ocrotirii, nu va fi ocrotit decât dacă se străduiește să-l ocrotească pe Celălalt, osândit la ocrotire. „Că cine va voi să-și scape sufletul îl va pierde”. – putem citi la Sfântul Matei acolo unde Propovăduitorul îl numește „blând” satană pe Petru pentru că apostolul care

câştigase deja puternicia cheilor îl dojeneşte pe El, Ocrotitorul pentru că acesta adusese vorba de propria sa slăbiciune. (Oare biserica, cea care, în numele lui Cristos victoriosul repurtează victorii după victorii, cochetează din plin cu puterea, cea care nu ştie ce e greşeala, nici să piardă sau să se căiască, nu este oare victima ispitei Diavolului? Biserica pare să fi uitat că, de îndată ce i-a promis cheile împărăţiei cerului, Petru s-a şi apucat să-l cenzureze pe Cristos.)

(Pâine şi vin)

Biserica vrea să supravieţuiască. Cu toate că propovăduieşte învierea. În numele supravieţuirii au fost comise cele mai multe netrebnicii – trădări, delaţiuni, „epurări”, distrugerea sistematică a rezistenţei politice interne – din cadrul bisericii. Clericii care se cramponau de putere au dat dovadă de mult talent întru eliminarea „blândeii” opoziţii.

Şi, într-adevăr, biserica a supravieţuit pierzând astfel şansa de a se înnoi.

Trăieşte, dar nu poate să învie.

Trăieşte şi este puternică: deci a pornit deja pe calea autodesfiinţării.

(Slăbiciunea ocrotitoare)

Aşadar nu se poate supravieţui decât cu condiţia ca şi Celălalt mai slab să supravieţuiască.

E demn de luat în seamă că cei din jurul crucii îi reproşează Mântuitorului răstignit tocmai slăbiciunea lui: „Pe alţii I-a ocrotit, să se ocrotească şi pe Sine însuşi, dacă El este Hristosul”.

Ideea creştină de slăbiciune prezintă într-o lumină tranşantă problema drepturilor copiilor. Sau ale femeilor, ale mamelor. În privinţa conflictelor morocănoase masculine este foarte grăitoare situaţia copiilor, a fetelor, a femeilor, a bătrânilor. A eternelor minorităţi care nu

reprezintă întotdeauna o chestiune de proporționalitate.

(Evanghelie)

„Iată-i pe ei, cele mai cinstite obrazuri ale țării și neamului, așezați mai prejos de prunci și de sugari! (...) Îndeajuns pentru a le stăruî năduful și obida”. (N. Steinhardt)

OSPĂȚUL DIN CELULĂ

Se apropie Sfintele Sărbători, citesc din nou, „pe sărite” de data asta, Jurnalul fericirii, considerând lectura

un soi de peregrinaj, o tentativă de îndepărtare (de așa numitul cotidian), cu scopul de a mă apropia, nu în ultimă instanță, de așa numitul cotidian.

De mult timp mă preocupă misterioasa zi de 15 martie, când, într-o celulă din închisoarea Jilava, transformată cutremurător în lăcaș sfânt, s-a oficiat acel botez de însemnătate de acum simbolică, al celui ce a fost să fie părintele Nicolae Delarohia. Mă preocupă ori de câte ori se pomenește despre ecumenism, critic sau elogios, suspicios sau entuziast. Este de la sine înțeles că atitudinea deschisă, fără discernământ, și cea sceptică, fără o rază de bună credință, izvorăște din același soi de s-o numim așa, naivitate, ce ar dori să cenzureze la urma urmei spiritul, care, după spusele Evangheliei, „suflă încotro vrea și-i auzi vuietul, dar nu știi de unde vine, nici încotro merge”.

Despre ce este vorba?

Botezul din celulă, căruia i s-a conferit „un caracter ecumenic”, îmi atrage atenția asupra faptului că mișcarea ecumenică, specifică secolului în care trăim, are și o față nevăzută, păzită de furtunile ori adierile ideologice ori de agresivitatea modelor și multiplelor interese politice în vigoare, în consecința neinstituționalizată și, probabil, neinstituționalizabilă, și pare a fi o formă de manifestare ce ține chiar de esența creștinismului, așa zice. Mă refer la ecumenismul cultivat cu deosebită ingeniozitate de părinții noștri (duhovnicești, și nu numai) în închisori; mă refer la modul miraculos, nicidecum idilic, în care acești oameni, apropiații noștri, în condițiile domiciliului forțat, au primit darul „ca toți să fie una”, să trăiască unicitatea și universalitatea trupului Mântuitorului, pe care-L adoră cu toții; mă refer la perioada de „încarcerare totală”, când s-au găsit, cu iscusință moștenită poate de la nocturnul Nicodim, oportunitățile întâlnirilor și întrevederilor de

noapte, cu ferestrele acoperite cu pături, ca în timpul războiului.

Aș dori să fiu înțeles: nu vreun spirit romantic, ce nu poate subzista fără o confruntare, fie ea chiar și totală ficțiune, mă determină să scriu toate acestea; departe să fie de mine ispita nostalgiei după oarece consens, de orice natură fie el, călit în focul dizidenței etc., etc. Dar poziția critică, îndreptățită și legitimă fără doar și poate, fața de ecumenism ar trebui să aibă în vedere faptul că termenul a putut fi înzestrat și cu un alt înțeles, înrădăcinat profund în tradiția creștina însăși. Nu găsesc motive cu adevărat serioase să negăm pur și simplu, sau să considerăm scuzabile acele relatări ale părintelui Steinhardt, descriind tainicul botez, din primăvara anului 1960, de la Jilava, în prezența unor preoți de confesiuni diferite. Îmi vine greu să consider această ermeneutică sacra și de o suveranitate angelică al termenului discreditată, ieșită din comun, neeficientă și nepracticabilă în condițiile prezente, cu valabilitate întemnițată în istorie, având valoare inestimabilă desigur, dar - muzeală.

Privindu-ne în oglinda Jurnalului ne dăm seama - cu o oarecare frică, să recunoaștem, de noi înșine - că ieșită din comun este dispoziția sufletească ce nu dă naștere unor asemenea „fericiri”; ieșită din comun, din această perspectivă, ar putea fi chiar halucinanta realitate ce, pe drept cuvânt, ne înconjoară, și cu toate acestea, sau tocmai din această cauză, nedefinitorie în chestiunea (re)învigurării unor necesare și posibile relații transconfesionale sincere, neînghesuite sub umbrela puterii, oricare ar fi ea. Îndrăznim să facem această afirmație dintr-o perspectivă ce ne permite să ne îndoim de atotputernicia statisticii în chestiunea profundelor dialoguri spirituale, din simplul motiv că relația dintre adevărul friabil și statistica „obiectivă” este și a fost, va și

rămâne cel puțin problematică. Și să nu uităm că încarcerarea, ca fel de a fi, ține prin excelență de condiția creștinismului, acesta trăindu-și așteptarea („Împăratul a venit, dar Împărăția Sa va să vie” – Evdokimov) eliberat de sub stăpânirea istoriei.

Fericiții din celula botezului au luat în mână o fărâmă de libertate, l-au frânt, l-au împărțit, puținul s-a înmulțit, a devenit belșug.

S-a înfăptuit un adevăr. Un adevăr, „care sfințește”.

ICOANA DIN „CASA ROBIEI” SPRE ADUCERE
AMINTE

Părintele Alexandru, eliberat din închisoare în anul marei amnistii, a reușit, cu o ingeniozitate plină de umor

ce-l făcea vestit printre deținuți în toată perioada detenției, să scoată din fortăreața Gherlei o uniformă de deținut, marfă de primă calitate, ce purta aproape toate însemnele vieții de pușcăriaș, o autentică sinteză a faptelor și experiențelor de dincolo de cuvinte. Ajuns acasă, l-a divizat în bucățele, acestora le-a aplicat câte un agățător, și apoi le-a oferit drept cadou foștilor colegi de pârnaie: un petec din pielea tăbăcită a Balaurului.

al Domnului este pământul cu tot ce este pe el, cita Tata din Scriptură când se întâmpla să se încingă vreo discuție despre „al cui e Ardealul”, prin a doua jumătate a deceniului al șaptelea trebuie să fi ținut predici despre asta, Eu cel puțin, acest eu, căruia cuvântul Ardeal îi

amintește întâi și întâi de Scriptură și de Tata, cel mai devreme atunci, după anii de închisoare, trebuie să-l fi auzit pe el vorbind despre Ardeal, în târziul toamnei lui 64, să zicem, chiar în ajunul instituirii iernii astronomice, după îndelungi ezitări ale factorilor de putere, preoții eliberați din închisoare primiseră iarăși parohii, dar poate că mai târziu, poate pe la începutul anilor șaptezeci, în pragul Marelui Deceniu, Doamne Sfinte, Marele Deceniu, când poporul țării mele și-a îndreptat privirea dorită către Apus, ungurii mei cu talanți și talent s-au apucat să-și curteze cu îndârjire rudele din Ungaria mică, nu era muzică mai dulce pe aceste meleaguri decât păcănitul oficial al limbii de lemn a declarațiilor de primire, cantorul Gyalu cumpărase pe mai nimic o orgă din ținutul săsesc, demontase mica minune cu comandă mecanică și o adusesese acasă la Oradea, dar încă înainte de a o fi montat la loc se pornise iarăși la drum, nutrea o dorință și o admirație insațiabile față de soluția cu dublu manual, i-a promis lui Tata un amvon din piatră sculptată iar prezbiterilor un rând de scaune cu spătarele pictate, Brethelm, Reichesdorf, Neudesch, Gross-Schenk, cânta cantorul Gyalu ca în transă, acum ținta era tocmai zona Brașovului, vulgo Barca, zicea cantorul Gyalu, mlădiță a unei străvechi familii de cantori, al cui e Ardealul, ei, al cui ar putea fi, răsuna întrebarea retorică chiar și de la amvonul bisericii, măcar că până și să aduci vorba liber de la amvon de Ardeal apărea în ochii asupritorilor de jurnă și ai celor dintotdeauna cu parcimonie veghetori o întreprindere nebunească în sine, cine afirmă că așa aduce vorba liber, îi întreba cu prefăcută uimire Tata pe șovăielnicii spăimoși, păi cine-i liber aici, ci dacă liberi nu suntem, atunci nici de pierdut nu avem, continuă Tata luându-și avânt, dacă asta-i problema, atunci despre asta trebuie vorbit, sigur, sigur, intervenea Mama fără prea multă convingere, ca una care

știa ce putea obține dinspre partea Tatii cu argumentele unei Realpolitik ajustate la nevoile familiale, însă chiar și de la amvon? așa e, răspundea Tata, amvonul e locul cel mai potrivit pentru a pune problema și a rosti întrebarea, asta întrucât Tata pornea de la presupunerea că adevăratele întrebări sunt născute din răspunsurile aprioric existente și nu invers, al cui e Ardealul, bună întrebare, spunea cu chipul străluminat, să-i dăm de capăt, trebuie că-n spatele ei se pitește un răspuns de tot dragul, poftiți de încercați, dacă Ardealu-i problema, întrebarea întrebărilor, ei bine, și după câte se vede chiar asta e, stimabililor, atunci despre asta trebuie vorbit și mai cu seamă de la amvon, nu, nu, mai degrabă anii șaptezeci totuși, când geniul comercial al țării mele, marele vizir, comandantul suprem decisese să-i vândă la kilogram, nu, nu la kilogram ci pe capete pe sașii și șvabii mei bogatei Patrii-Mumă, Doamne Sfinte, bogată Patrie-Mumă, păi de asta avem noi nevoie, cărăruie de stele și calea laptelui, pământ natal cu brazdă grasă ce ia seama la pruncii ei ce umblă creanga-ceanga, Patrie-Mumă, Patrie-Mumă, duminicile sosesc în cete mari pelerinii în satul din Partium, pitit pe după dealuri, mai puțin cunoscut și decât necunoscutele, să asculte deslușirile Tatii, veneticii se instalează în biserică încă de la prima chemare de clopote, acolo o așteaptă pe cea de a treia, când clopotarul Zele, în fine, cu simțire, după părerea unanimă a enoriașilor, nepermis de prelung iar după părerea clopotarului Zele, cu demnitate gârbovit sub povara vinovăției asumate, nepermis de neglijent, ba chiar pe fugă, ca un cârpaci, „întroloacă” cele două clopote și cântecul orânduit se poate începe cu tenorul vibrant al cantorului Gyalu, Tata sedea tăcut, cu veșmintele strânse în jurul trupului, în jilțul său, fixând cu privirea un singur punct al pardoselii de piatră lăstate, buzele i se mișcau nedefinit, de parcă ar fi

cântat și el, deși nu cânta, la mijlocul ultimei strofe a imnului s-a ridicat, a strâns Cartea la piept și a pornit să urce treptele de lemn, nici nu era el cel ce hălăduia, de parcă ar fi suit spre înalt pe niște scări rulante, odată ajuns acolo sus a deschis Cartea și a citit cuvintele poetului, ale

Psalmistului, al Domnului este pământul cu tot ce este pe el, apoi, fără introducerea de rigoare, a pus întrebarea, întrebarea întrebărilor, al cui e Ardealul, ședeam acolo, împrăștiați printre pelerini, și noi, toți cei șapte copii, îi traduceam sincron predicile duminică de duminică, mie îmi reveneau românii, surorile și frații mei mai mari se aleseseră cu sașii, ȝiganii căldărari din Oradea receptau în direct mesajul, al cui e Ardealul, îi puneam întrebarea pe românește lui Popescu, bucureștean get-beget, al cui e Ardealul, îi întreba sora mea Lidia pe Eisenburgerii cei cu chipuri frumoase din Sighișoara cu vorbele predicii, moțăiau din cap pelerinii, aceasta-i întrebarea, zău că asta e, iar îl bagă pe popă la răcoare, dădeau din cap sătenii, ba bine că nu, își zicea Mama cu resemnare, iar căldărarul Iancu, bulibașa din Valea Rece, parcă și-ar fi exprimat acordul cu tot trupul său, mamă, ce simbolion, zicea cu jumate voce, expresia sa preferată, păi dacă așa stau lucrurile deja e mai ușor, nu-i al lor, le zice Duhul celor adunați laolaltă, și nu-i al nostru, spune Duhul, a cui e țara, extindea întrebarea Duhul, nu e a lor, țipa și înăuntrul pelerinilor Duhul triumfător, păi sigur, dar nici a noastră nu e, căci e a Domnului, iar pentru ca să ne aparțină ceea ce acum se vede limpede că nu e al nostru, pentru asta, spunea Duhul, ar trebui să fim liberi, dar nu suntem, îi spunea Duhul adunării, o mare ușurare se înstăpâni peste pelerini, vezi că nu e totuși al vizirului suprem, ha-ha-ha, da știu că i-a zis-o, dom'le, ci a Domnului, da, da, nu a domnului Popescu și nu a domnului Eisenburger și nu a domnului Visky, în măsura cea mai

mică a fratelui Iancu din Oncea, o pală de răs adie auditoriul, ca aripa unui înger, fratele Iancu se scoală în picioare și se înclină fericit în fața auditoriului, ba își mai răsucește o dată și mustața sclipitoare, pelerinii iau cu ei vestea Ardealului, mesajul ajunge chiar și dincolo de munți, și pe Tata o să ni-l ia, ne zicem în răstimpul traducerii, îl ridică iar, nu prea încape îndoială, uite-i colo printre pelerini pe securiștii pioși, unii ne știu deja pe de rost și cântările, iar dacă e al Domnului, zice Duhul de la amvon, atunci cămin al oamenilor liberi e țara, grăiește Duhul, nu-i a noastră și nu-i a lor, a celor liberi este, deoarece, deoarece - și aici urmează învățătura Apostolului, degetele sprintene ale Tatii o iau la goană printre paginile Cărții, ca să dea de citatul exact, poate că-ar trebui rostit aminul încă de pe acuma, oftează Mama în surdină, dar Duhul, aidoma vântului, suflă încotro vrea și-i auzi vuietul, dar nu știi de unde vine, nici încotro merge, asta chiar că nu, gândește Mama, ce-i drept e drept, se poate ști doar de unde vine Tata, din pușcărie, și încotro merge, la pușcărie, ceea ce în schimb se poate ști cu toată certitudinea, așa e, Jucika, dragă doamnă Julia, o consolează taica Sandor pe Mama, acolo se duce bărbatul dumitale, zău zic, la închisoare din nou, dar tot casa Domnului e după Scriptură și aia, chiar și captivitatea, Jucika, căci stă scris, și aici venea de fiecare dată un citat pe care neam să-l priceapă careva, numai taica Sandor sau nici el, uite-l, aicea este, flacăra albă pe flacăra neagră, învățătura apostolică, se bucură Tata la amvon, iacătă, unde este Duhul Domnului acolo este slobozenia, păi asta-i, zice Duhul, iar acuma să ne ridicăm în picioare și în rugăciunea noastră comună să punem încă o dată întrebarea, al cui e Ardealul, apoi să ne ducem în pace, cantorul Gyalu și-a slobozit vocea plină de jale întru cântarea de încheiere, ca unul pe care aminul de răspuns

al adunării îl trezise din piroteala blajină, în moștenirea-ți, Doamne, s-au încuibat păgânii, trâmbița tenorul său plângăreț, pelerinii ies buluc din biserică, dar mai înainte de a se duce în pace mai dau o raită ca de obicei pe la casa parohială la un pahar de vin fiert cu scortişoară, Popescu, cu fața îmbujorată, își povestește visul de deunăzi cu într-adunații, uriașe păsări negre zburau dinspre Apus spre Răsărit, hopa, interveni cu însuflețire Iancu căldărarul, simbolion, suntem pe calea cea bună, nu mă băgau în seamă, continuă misterios chintesența Popeștilor, Popescu, nu-mi dădeau nicio atenție păsările negre ca noaptea care treceau în zbor, or fi corbi, da, da, mi-am ridicat ochii cu disperare la cer, așteptam cuvântul, am început să strig din toate puterile, da ziceți și voi ceva, păsărilor, păi pentru mine nu-i niciun mesaj, și asta a durat așa până dimineața, procesiunea aripateelor și strigătele și sudoarea, mă luptam ca un alt Iacob, până ce în sfârșit, la ivirea zorilor, cea de pe urmă pasăre, cea mai bătrână, ceva așa, ca apostolul Ioan, îmi zice, du-te, Popescule, scoală-te și ieși din casa ta și emigrează, noi ne îndreptăm către Răsărit, dar locul tău e în Apus, drept care m-am trezit cât ai zice pește, am dat fuga la poliție și mi-am declarat oficial intenția de a emigra, du-te, Popescule, mi-au spus cu drăgălășenie polițaii citând fără să aibă habar vorbele păsării celei bătrâne, du-te, măi omule, măcar îți tace și ție fleanca aia spurcată și nu mai faci agitație în contra vizirului suprem și a oamenilor săi de încredere, acolo n-ai decât să dai din gură de dimineața până seara, Popescule, să zbieri din toți bojocii, după Popescu se ridică să cuvinte Eisenburger cel cu ochii albaștri ca marea și cu părul de timpuriu încărunțit, containerul cu mobilă a plecat deja, zise adânc mișcat, se duce familia în Patria-Mumă, a cumpărat pe mărci toată seminția Eisenburgerilor înțeleptul și nu mai puțin puternicul, ba nu cel din urmă

nici în ceea ce privește simțul pentru afaceri cancelar, zise capul familiei, făcând aluzie la copiii lui ce se dovediseră a fi o investiție sigură, pe fruntea sa lucioasă, fără riduri sfere minuscule se ciocneau între ele, coborând apoi prin rariștea sprâncenelor până la gene, mamă, ce simbolion, zise Iancu căldărarul abia ținându-se să nu plângă, Patrie-Mumă, nu-i pe lume ceva mai frumos, Paha-trie-mu-hu-mă, suspină Iancu, dragă doamnă Julia, n-avem noi aici cetate stătătoare, cită cu patimă din Scriptură, și atunci lăsă cale liberă lacrimilor fierbinți, căzu în genunchi, îl îmbrățișă pe Tata, șezi blând, frate Iancule, șezi blând, căutau să-l potolească pelerinii, să ne întoarcem, zise Tata, să ne întoarcem, vă spun totul încă o dată de la început până la sfârșit, măi Feri, măi Feri, zise mama, dând-o pe glumă, dar ai mai spus-o o dată, ba nici întrebarea întrebărilor n-ai uitat s-o pui, societatea se amuza copios, pâi uite-așa, uite-așa, nădejdea-n tine pus-o-am dintru-nceput, Tu ai fost locul nostru de adăpost, luară în glumă lucrurile și pelerinii, apoi, plini de bună-dispoziție, într-o mare frățietate, o porniră pe deal în jos, ca să ajungă în oraș înainte de a da ninsoarea, să ne întoarcem, mai făcu Tata o tentativă, vă spun totul de la început până la sfârșit, or fi fost poate dificultăți de traducere, într-adevăr, se prea poate, am dat noi toți șapte din cap, dificultăți de traducere se ivesc tot mereu, de aia au chipuri așa frumoase Eisenburgerii ăștia, zise cu o expresie visătoare Lidia, pentru că-s livrați la export, într-adevăr, se prea poate, făcu tata aruncându-ne o privire recunoscătoare, apoi se scoase din sutană, gestul acesta de o inimitabilă virtuozitate, complicat și lejer îl așteptam de fiecare dată cu sufletul la gură și dacă, arareori, luându-ne drastice măsuri de precauție, izbuteam să luăm în camera băieților veșmântul preoțesc greu ca plumbul, încingeam o întrecere pasionată, își ducea ambele mâini la umeri, apoi

pentru o clipă străfulgera deasupra capului țesătura neagră, lucioasă, părea că Tata se și înălța puținel de la pământ, uriașă pasăre neagră, un corb, în spațiul aerian al sufrageriei invadate de liniște

AM SOSIT ÎN SECOLUL XXI¹

Note:

1 Expunere ținută pe insula Iutlandei, la Hald Hovegard, în 24 august 2002, la conferința organizată de Uniunea Scriitorilor din Danemarca sub titlul:

Europa în secolul 21 – Migr ați a identității, rădăcini și fundamentali

Am sosit pentru patru zile și jumătate în Europa dintr-un spațiu care sugerează și prin denumirea sa un stil de viață ambiguu, pendularea între „nici aici, nici acolo”: din Europa Centrală de Est.

După dreapta-scriere scriere a limbii mele materne această noțiune este redată printr-o structură lexicală în care cele trei elemente se cuplează prin cratime – căci graiul viu le aglutinează într-un tot! –, ultima dintre componentele acestei structuri fiind Europa, înaintea căreia se situează tocmai aria geografică – „Estul” – care de mai multe mii de ani încoace nu promite nimic bun, obârșie a permanentei alerte, a primejdurii, a întrupării și emanației aproape imposibil de controlat a Răului. E de ajuns să trecem o zonă frontalieră, o fâșie de altfel destul de îngustă, mai ales dacă o raportăm la însemnătatea simbolică pe care o are, pentru ca senzația de a te (de a se) afla permanent în primejdie să devină perceptibilă. Abstractul devine dintr-odată concret: eu sunt cel ce vine din Est, de mine se teme lumea, eu am declanșat mecanismele de autoprotecție. Teamă fără corp a Europei, reticența sa – în același timp explicabilă și deșartă – de propria-i parte răsăriteană a transformat deja de foarte multă vreme Europa într-o cetate asediată. Când, în 1580, Montaigne vizitează Augsburgul, cel mai populat și mai bogat oraș al Europei, îl cuprinde uimirea la vederea ingeniozității mijloacelor de securitate, a întregului complex de porți, șanțuri și poduri. Avea orașul de ce să se teamă, nu încapă îndoială, în cartea sa la peur en Occident Jean Delumeau întocmise deja lista neagră a vremii: ciuma, moartea prin inaniție, musulmanii, evreii („răul capital”) și femeile. Când se clintește severa poartă de fier sau se ridică podul se aud niște sunete ca la judecata de apoi, când sufletele sunt chemate spre a se începe socoteala cea de pe urmă. Cine nu se dovedește demn de a intra e

aruncat pradă întunericimilor de afară, cum citim în fenomenala Apocalipsă a lui Ioan, dar acesta, întunericul de afară, e încă totuși unul din cazurile mai fericite, o nouă șansă pentru a mai bate la poartă, un fel de purgatoriu plin de speranțe, căci cei de nu-și au locul acolo, cei ce cârtesc, cei ce nu corespund o pot și sfârși prematur în șanțul cu apă dimprejurul cetății.

Primul membru al... troicii - cuvântul „central” - dă cea mai exactă descriere a locului unde îmi duc eu viața: nu în miezul, ci la mijlocul ambiguu, în zona tranzitorie, ale cărei coordonate sunt dificil de fixat, a istoriei, într-un fel de provizorat difuz, într-un loc unde toată lumea, fără excepție, e încă din naștere pribeagă. Trăiește în Estul (Central) dar nu dorește să se așeze aici, căci se declară ca aparținând de Occident, european autentic, necontrafăcut, care, conform învățăturii recurente a manualelor de istorie, și-a vărsat sângele de-a lungul veacurilor întru siguranța

Apusului, a veritabilei Europe. Dacă mai adaug la aceasta că patria mea propriu-zisă este Ardealul (Central), plaiul misterios de dincolo de codri, mirifica Transilvanie, precum și, să nu uit, că sunt, la paritate, austriac și maghiar - cum s-ar zice adică austro-ungar - și mă legitimez cu un pașaport românesc, atunci se vedește de îndată că acel Centrum pe care mă simt îndreptățit în a mi-l ști de patrie și care e parte a identității mele poate fi localizat cel mai puțin pe hărți, pe harta genetică doar cu mare dificultate, cel mai mult poate, așa nădăjduiesc, în narațiunile de până acum și în cele ce mai urmează a se scrie. S-o indici cu un gest lejer - Uite-o ici! Uite-o Colo! - greu de crezut că se poate, căci până a fi undeva nu mai este acolo ori aici, e țara Domnului așadar sau cel puțin o provincie a acesteia, care, după învățătura iisusiacă, poate fi de asemenea recunoscută doar într-un spațiu

intermediar, ambiguu („se află printre voi”) în pomenitele istorii deja narate sau care urmează a fi scrise. Un loc liber, s-ar putea spune, dar libertatea regiunii nu poate fi interpretată nici în sens politic, nici într-un sens mai larg decât acesta, e mult mai potrivit să ne închipuim că e nedecis, deschis, ne mutăm de pe un picior pe altul cu toții acolo, deasupra șanțului plin cu apă, pe podul de fier, ca odinioară Montaigne, cu diferența esențială că acesta este modul nostru de viață, această febrilă alergare pe loc.

Motivul pentru care preambulul a fost atât de amănunțit e că mă simt împovărat de grave neliniști în această privință: voi fi fost sosit într-adevăr din secolul XXI în secolul XXI? Pentru mine secolul care se află în fața noastră și care conform calendarului nostru a început totuși e de nedeslușit iar întrebarea referitoare la Europa celui de-al douăzeci și unulea veac generează mult mai degrabă o altă întrebare: s-o fi încheiat într-adevăr secolul XX? Și mai departe: de unde ne uităm într-afară și încotro ni se îndreaptă privirea; am lăsat oare în urmă ceva ca o povară pe care nu ne-ar face nicio plăcere s-o mai cărăm?

De fapt, întrebarea se referă la timp și e și în sine o problemă tradițional europeană: stă acolo bătrânul continent, ca un actor în retragere, pe scena instabilă a istoriei, ține în mână un craniu, cel al lui Nietzsche, dacă văd eu bine, aduce vorba de timpul care a deraiat și care ar trebui săltat și readus în făgașul său, într-o manieră afectată și narcisistică dar și din ce în ce mai înfricoșată.

Experiența mea de viață provine în mod fundamental din spațiul dictaturii. M-am născut în perioada consolidată, sigură de sine, deci aproape cea mai întunecată a dictaturii, ca al șaptelea copil la părinți. La vremea aceea soarta revoluției ungare din '56 fusese deja decisă, în culise, în spatele decorului proaspăt vopsit, cu izolarea fonică bine pusă la punct, retorsiunile se desfășurau cu

mare avânt. Știu de la frații mei mai mari, ceea ce mai târziu am putut observa și eu însumi, că tata, până în momentul curând împlinit al arestării, petrecea multă vreme șezând în fața aparatului de radio, ciulind urechea la glasurile din lumea largă. Radioreceptorul, acel Globrotter cu nume grăitor și sclipiri misterioase, ca recuzită emblematică a dictaturii dure. Cu stânga răsucea butonul amplificatorului iar cu dreapta pe cel de căutare, emisia îl păcălea tot mereu, la el ajungeau doar fragmente de frază de prin eter, știri trunchiate, care făceau pierdute când subiectul, când predicatul, când complementul de timp sau de loc dar care apoi trebuia reconstituite totuși cumva, ca să aibă înțeles și să se refere la situația noastră, la noi. Radioul ni se revela în rolul de avangardă a libertății, a Europei libere dar era și un sanctuar familial în același timp, oracol cârâitor, miorlăitor, emițând mesaje nesigure, întrupare a așteptărilor, deci și a vremurilor viitoare. Datorită lui a dedus tata, cu destulă precizie, când avea să vină și momentul arestării sale.

Timpul dictaturii e timpul viitor și asta ne lega în mod esențial de Europa și Europa de noi. Căci viitorul este timpul marilor întâlniri, vremea judecății, în sensul că opozanții fideli care am fost aveam să dobândim fără nicio îndoială recompensa cuvenită. Cele patru decenii de dictatură ne-au înzestrat cu experiența specifică, nelipsită nici de miracole a rătăcirii prin pustie și ne-au îndreptat atenția asupra timpului. I-ar timpul ce va să vină din ce altă ceva se nutrește decât din trecutul bogat, din istoriile comune, care pot fi repovestite, evocate și ne amăgesc cu speranța de fi personajele unei desfășurări care n-a început cu noi și al cărei sfârșit nu coincide cu trista și fericita noastră extincție.

Moartea, ca o soră severă dar la urma urmei plină de bunătate, locuia în casă cu noi sau, orișicum, ne vizita cel

puțin o dată pe săptămână ca o mătușă înfricoșătoare dar demnă de dragoste, căci nu ne lua viața doar așa, pur și simplu ci ne împlinea înfruntările, ne încununa suferințele și prin asta afirmă că pe lângă Moartea aflată în dialog cu noi dispuneam și de un altceva, la dobândirea căruia Moartea, cu un fel de larghețe, ne dădea o mână de ajutor. Într-un fel sau într-altul, nu știu cum, dar între noi exista o relație, ne vorbeam, noi și cu dânsa, cu Moartea, aidoma sfântului din Assisi. Dispuneam de o moarte proprie, personală: la vederea acestei stări de lucruri fericirea lui Rilke ne-ar fi putut strălumi zilele mohorâte, lipsite de curent electric.

Pierderea libertății, libertatea interzisă, absența libertății: e o experiență importantă, nu i-o doresc nimănui. În orice caz, spațiul grăitor și dilematic al artei de a muri, ars moriendi, șansa drastică a cuplării dintre Viață și Artă, co-incidența formei și conținutului. E ca o grădină europeană din marile epoci: poteci abia întârzărite, drumuri fără de cale, teamă și tremur, arteziană, sosire. Și, să nu uităm, urme lăsate în urmă, care îi dau celui pornit mai târziu puțința de a ajunge mai departe decât cel plecat pentru totdeauna.

Până a nu lua spusele mele drept o apologie a dictaturii mincinoase în fiecare gest al său și minate de un narcisism pustiitor, îngăduiți-mi să vin cu o pildă.

Pe tata l-au condamnat, ce-i drept, la 22 de ani, dar în 1964 conducerea comunistă din România, sub presiunea Americii, of course, căuta febril o modalitate de eliberare a deținuților politici. S-a decis să li se dea mai multor mii de deținuți care supraviețuiseră cumva anilor de temniță posibilitatea de a se converti în mod public, căci aceasta le apărea drept singura cale ca, în ciuda propriilor convingeri, să-i elibereze pe rezistenți și totuși să apară, tot ei, patronii pușcăriilor, în postură de învingători. Au

organizat un mare spectacol, veritabil teatru de închisoare, cu câte-o scenă ridicată în curtea acestora, cu flori și orchestre, au început să dea mâncare mai bună și au anunțat că celor care erau dispuși să facă dovada căinței pentru faptele comise împotriva regimului li se va reduce de îndată pedeapsa, ba mai mult, vor fi puși în libertate imediat. Unii au și urcat pe scenă, și-au exprimat, de bună credință sau de formă, regretul pentru faptele respective și, sub ochii deținuților, și-au lepădat zeghea, au îmbrăcat haine civile și au părăsit închisoarea. Sub efectul diabolicei înscenări, tovarășii de luptă și prietenii cei mai apropiați au încercat, cu argumente dintre cele mai solide, să-l convingă pe tata să se prefacă și el că se dezice, căci era de datoria lui să-și redobândească libertatea, ținând cont de cei șapte copii care trăiau într-o primejdie de moarte, deportați în Gulagul românesc, la o mie de kilometri de căminul lor de altfel confiscat.

În interesul copiilor: cine ar putea să-i reziste acestui argument?

Știu din relatările tovarășilor de detenție că tata le-a cerut acestor oameni mânați de cele mai bune intenții să-i lase timp de gândire, o noapte, apoi, după o veghe ce-a durat până-n zori, a ajuns la concluzia de a nu-și renega trecutul, nici măcar de formă – și făcea asta tocmai în interesul copiilor, fie ce-o fi, mai bine așteaptă finalul.

Era om liber, nu-și pierduse niciodată libertatea, pe care o primise Cel de Sus și n-o înlocuise cu nimic altceva, căci nu poate fi înlocuită cu nimic, sub efectul chiar și a celei mai slabe încercări se destramă pe loc, se face una cu neantul, nu rămâne nici de sămânță. Iar moartea, a noastră, proprie, pare a fi elementul esențial al acestei libertăți, mulțumescu-ți ție, Rilke, fie-ți țărâna ușoară.

Ce-i drept, secolul XXI, într-un sens mai strict, e pus pentru noi toți la timpul viitor, totuși ne gândim la el nu

fără neliniște, căci acolo, în viitor, percepția noastră nu află Binele, ceea ce este de atins și poate fi atins, ci nenumitul și incertul, un soi de sursă de primejdii care refuză să se dea pe față, care, în contrast cu escatologiile – religioase sau laice – de până acum, nu va face, ba nici chiar în momentul de față nu e dispus să facă diferența dintre Bine și Rău, dintre oamenii bine intenționați și cei rău intenționați. În fața noastră se află Moartea, dar nu moartea noastră proprie, sora severă cu care am putea sta de vorbă și ne-am putea înțelege. Ne vorbește, îi vorbim, dar vorbele trec pe alături, o ținem pe-a noastră, recurgem la cuvinte îngrozitor de pripiti. Dacă e adevărat că secolul XX a luat sfârșit odată cu 11 septembrie, deși eu am crezut multă vreme că i-am spus adio în decembrie 1989, atunci, de atunci încolo, această pripeală e cea mai veridică trăsătură a modului european de viață, limbajului corpului, nu cuvântul, nu (con) vorbirea, ci gestul, privirea, suflarea.

Ce-i drept, și cu un număr de ani în urmă ne cunoșteam planeta drept scenă a unor războaie fără conținut, dar acestea se întâmplau cumva totdeauna departe, citadela civilizației europene le putea ține la o distanță confortabilă, le puteam intercala cu minim efort între telenovela ce se desfășura la infinit – atenție: timp! – și luptele de gladiatori, respectiv figurile fotbalistilor noștri angajați în câte-o încheștare eroică, în felul acesta deci nu reprezentau decât trecutul în parte depășit sau, în orice caz, pe care-l puteai depăși. S-a terminat și cu asta. Chiar dacă noi înșine nu dispuneam de mijloace spre a-l ține în frâu pe Cel Rău, venea unchiul nostru cel bun și puternic de dincolo de Ocean sau mai degrabă tăticul de nezdruncinat, mereu vigilant și gata de sări în apărarea valorilor noastre și pune lucrurile la punct. Asta până în ziua când Cel Rău, ca un virus, să nu se fi înălțat peste capul tăticului nostru celui demn de toată încrederea, sus,

în aer și să nu fi depășit acele granițe pe care le credeam intangibile. Iar acum, împotriva voinței noastre, îl respirăm, ne invadează gândurile, judecata, simțirea și ia ostatic sufletul, spiritul pe care ni le știam libere. „Războaiele epocii noastre – scria Imre Kertesz – sunt întotdeauna războaie de coloratură morală, într-o măsură poate mai mare decât au fost vreodată”.

Europa celui de-al douăzeci și unulea veac a fost jefuită de propriu-i viitor – și momentul acesta îl trăiește. Nu există viitor, imagine (de vis), iluzie proiectată într-afară și în consecință nu există (nu avem) nici prezent veritabil ci doar unul de moment, de-o clipită. Iar clipele pe care le și cele cărora le-am supraviețuit nu se ating, nu ajung la acea congruență care să ne poată oferi vreun sens întru continuitate, un drum, practicabil, o cale de urmat. Din acest unghi de vedere, din pragul celui de-al XXI-lea secol european continentul, în loc de a se fi comprimat sub presiunea fricii, apare mai degrabă ca unul care și-a împins hotarele până departe, problemele sale nu sunt tipice, în măsura în care ca est-central european împărtășesc la rândul meu în bună parte aceleași griji și aceeași derută care-i macină pe confrății mei occidentali și nu pot spune nici măcar că – având în vedere nivelul de dezvoltare al celor două civilizații, de apus și de răsărit – așa avea mai puțin de pierdut, câtă vreme avem cu toții maximum de pierdut, acel ceva unic, irepetabil.

Așa debutează secolul XXI: europeni cu chipuri pălite, rămași orfani de tată, noi toți.

În acea cultură în care trăiesc, iar asta este două, căci e și română, și maghiară, absența resimțită a tatălui a devenit trăirea fundamentală a zilelor noastre. A înfrunta dictatura înseamnă inevitabil și a încheia socotelile cu tații, cu maștrii, care într-un fel sau într-altul au fost colaboratori ai totalitarismului și au profitat de pe urma

lui. A încheia socotelile cu ei sau, ceea ce e aproape același lucru, a-i ierta ulterior într-un fel oarecare, cum după celebra povestire talmudică se luptă cu disperare Rabbi Meir, eminentul discipol al lui Aher, legendarul învățător dezis mai târziu de credința sa, pentru mântuirea acestuia, incapabil, cu o fidelitate frizând de acum absurdul, să se împace cu gândul căderii maestrului. De pe-o clipă pe alta se află despre oameni excepționali, scriitori, artiști și, ei bine, desigur, despre politicieni curajoși, „schimbători de regim”, opozanți de odinioară că deveniseră agenți, mesageri secreți ai regimului de opresiune și, cu o punctualitate plină de abnegație, își denunțau cu regularitate cei mai buni prieteni, rudele, soțul, soția, ba poate că mai acceptau și bani din partea comanditarilor fără obraz.

Prezentul cel mai real al Europei noastre din cale-afară de fragile este acuma trecutul, trecutul ca trădare, cu care n-a izbutit în niciun chip să-și încheie socotelile. Mai întâi am savurat doar anecdotică STASL, deștepți și distanți, acum însă, târziu, extrem de târziu au ieșit la lumină și sunt la ordinea zilei propriile noastre istorii. Peter Esterházy, în uluitoarea sa carte intitulată *Javftott kiadis* (Ediție revăzută) se luptă cu trecutul de agent secret al tatălui său, repetând aproape cuvânt cu cuvânt calvarul înfruntării celeștilor și pământenilor deopotrivă al discipolului lui Aher. În pragul secolului XXI – sau: în pragul furtunii – se poate vedea totuși măcar atâta, că „esența autoînșelării – ca să-l cităm pe Esterházy – cred că rezidă în aceea că ororile au fost comise întotdeauna numai de alții, de nemți, de ruși, de nyilașiști, de comuniști” și lista s-ar putea prelungi: de arabi, de români, de maghiari...

Temă veche, mare partitură europeană: Infernul e Celălalt. Cine anume comite ceea ce se săvârșește și se

petrece sub ochii noștri cerându-și tributul de vieții nevinovate, la modul fizic sau moral – asta e o problemă nemăsurat de complicată. Ceea ce nu se poate eluda nici pentru o clipă, ceea ce trebuie avut în vedere și luat în calcul e că iertarea – mai cu seamă dacă și Dumnezeu stă acolo, în rând cu tații – nu este câtuși de puțin sentimentală și, sarcină extrem de delicată, a rămas în seama noastră, victime, supraviețuitori. Citesc despre tați, despre țară, despre trecutul trăind laolaltă cu noi: „ar fi avut nevoie de cineva, orișicine, în oglinda chipului căruia să se fi văzut pe sine însuși”.

Sub semnul acesta – actualitatea iertării – a început secolul al XXI-lea. Iertare: cuvânt; a le spune lucrurilor pe nume, fie și dacă devenim noi înșine subiectul propoziției enunțiative. Iertare: necuvânt; îndatorire, lucrare, obraz întors și arătat.

Visky Andras - Al cui e Ardealul?

Editura LiterNet 2004

(Poveste hasidică despre îndurarea frigului în amintirea lui Nicolae Steinhardt)

S-a întâmplat că, după ce au petrecut șapte ani de temniță împreună, Francisc, cel care a trăi o viață de sfânt și rabinul Richard nu s-au mai întâlnit vreme de un sfert de secol. Când amândoi s-au împărțășit din nou de „darul vederii la față a celuilalt”, cum i-ar fi plăcut rabinului să apună, domnul Francisc l-a invitat pe cel mai drag prieten al său în grădină și acolo, l-a îmbiat să se așeze pe o bancă, la umbra unui smochin. Atunci Richard a început să depene amintiri din timpul petrecut împreună.

— Îți mai amintești, Francisc când, în iarna aceea năprasnică, soția ta, cea care a născut șapte copii, ți-a trimis un pachet, iar în el era și un sveter? Tu ai observat de îndată că isteța ta soție a îmbinat două svetere într-unul singur ca să-ți țină mai bine de cald sau, cum te știa ea prea bine, ca să-l poți împărți mai lesne cu altcineva. Atunci tu ai desfăcut cu grijă cu o lamă de oscele două svetere și pe unul mi l-ai dat mie.

— E adevărat ce spui tu, rabine - i-a răspuns Francisc -, dar ai uitat că soția ta a trimis pachetul, ea a îmbinat cele două svetere, căci îți cunoștea prea bine firea și, după ce ai desfăcut pe rând firele cu o lamă de os, mi l-ai dat pe unul mie, ca să pot trece iarna.

— Așa e, prietene, într-adevăr așa s-a întâmplat, numai că nu eu ți l-am dat, ci eu l-am primit de la tine.

— Nu, nu, prietene, eu l-am primit, tu mi l-ai dat, îți amintești doar.

— Tu mi l-ai dat mie, Francisc, sunt sigur, am povestit deja asta de atâtea ori în public, ba chiar am și scris-o, am amintit întâmplarea asta de nenumărate ori în cărțile mele.

— Tu mi l-ai dat mie, Richard, fără nicio îndoială, asta s-a spus și din amvon, și nu într-o singură biserică, o știu

chiar și copiii mei, n-ai decât să-i întrebi, n-au să te mintă.

— Tu mi l-ai dat mie, Francisc - s-a încăpățânat Richard.

— Tu mie Richard - a insistat Francisc.

— Mie, tu!

— Tu mie!

— Tu!

— Tu!

— Tu!

— Tu!